

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANMARKS BYER OG DERES MÆND

REDAKTØR: C. C. CLAUSEN

VII

RINGKØBING OG OMEGN

(SKJERN, TARM OG ULFBORG)

AF

L. MYLIUS-ERICHSEN

MED TALRIGE BILLEDER OG PORTRÆTER

SAMT 1 KORT

KØBENHAVN

„HVER 8. DAG“S FORLAG

MCM I

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning.

- Kap. I Af Byens Krønike.
- II Minder og Stemninger.
  - III Borgertyper fra før og nu.
  - IV Strejftog i Omegnen.
-

Reproduktionerne udførte i Dansk Reproduktionsanstalt.
P. Petersens Bogtrykkeri (Egmont H. Petersen) København.

Langs Fjorden.

INDLEDNING

Lille By ved en stænget Fjord,
vejløs ud til den store Larm,
borgerlig-brav som efter en Snor,
Nysgerrig-Spejl i hver Vindves-Karm
foran Geraniers Flor . . .

Fattige By med det fattige Liv,
Glæde og Sorg af smaalig Kiv,
fredelig Søvn og en sund Appetit . . .
Jylland, Hjemland — Tak, du blev mit!

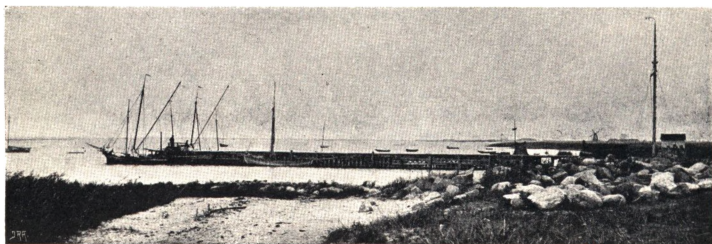
Stille og spejlblank ligger den vidtstrakte Fjord. Og stille er der oppe i den lille By. Det lakker mod Aften nu, og glødende rød daler Solen over Klitterne. Som en skarp Silhouet drager den lange Række Sandbjerge et skillende Værn mellem Fjord og Hav.

Aldrig skal Havet trænge igennem og lægge Byen øde, siger Flyvesandet og klamrer sig fast om Marehalmens lange, trevlede Slyngrødder.

Aldrig skal Havets salte Strøm frit og bredt skylle ind i mit træge Brakvand, mumler Fjorden. Menneskenes Børn kan grave ud og mudre op i Nymindestrømmen saa meget de vil, Naturens mægtige Vilje kuer de dog ikke. Fra langt længere Tid tilbage end nogen nulevende Byens Borger kan huske, har Havet tvunget Udløbet videre og videre mod Syd, og under Pres af mangan stiv Nordvest har de brydende Søer dænget Sand og Grus i høje Barrer ind paa Forstranden, saa at Skjernaens ilfærdige Flod, der kom sættende tværs gennem Fjorden og vilde den lige Vej ud, brat maatte bøje af og slide sig Vej i

Bugt og Sving omkring Pold'er og Pampus'er og ind under Nymindelandets udhulede Brinker, før den indsnævret og afkræftet kunde gyde sit bløde Ferskvand ud i Vesterhavets skrappe Lud. Og saadan vil Naturen vel have sin Gænge fremad i mange Tider.

Men Byen, som ligger inderst ved Fjorden og ser saa inderlig god og hyggelig ud og dog ligesom er lidt fortrykt og vender et skuffet og ubeslutsomt Ansigt mod Vest, den er alligevel glad for baade Fjorden og de skærmende Klitter og Havet bag dem, men svært misfornøjet er den med Udløbet ved Nymindegab, fordi det er saa langt og saa trangt og drilsk og lunefuldt tillige. Ingen Fragtsejlads kan der blive paa Byen gennem den

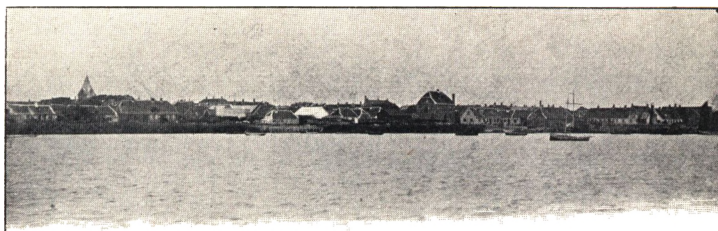

Ringkøbing »Havn.«

milelange, snævre og grunde Strøm. Ofte har Udløbet været endogsaa helt ufarbart og Fjorden stænget ganske inde. Midt under Slet og Høst er saadan Lukning hændt, og Fjordvandet er da steget og steget Kysten rundt og tilsidst trængt op over Enge og Agre, saa at Oplandsfolkene ved Fjordens Inderside en skønne Morgen kom og saa' deres dejlige Høstakke sejle afsted, og Klitboerne maatte gaa i Vand til Knæerne og haandskære Toppen af den tynde, faa-folds Havre.

Tusinder og atter Tusinder af gode danske Kroner har baade Staten og Privatfolk øst ud nede ved Gabet for at skaffe et rimeligt Udløb. Men Lykken har stadig været kontrær. Ingen véd heller, hvad Nytte der i Længden skal kunne udrettes af Sandpumperen, som nu det sidste Par Aar og under ret vanskelig Forhold har stridt for at holde Forbindelsen flydende mellem Fjord og Hav.

Det er da saare forstaaeligt, om den lille indestængte Ringkøbing By ikke vender just sit mildeste Aasyn mod Fjorden.

Ringkøbing, set fra Fjorden.

En Fremmed, der kom fjordværts til Byen og straks udefra blev gunstig stemt overfor den lille Samling røde Tegl, der saa venligt og ydmygt samlede sig om Kirkens blytækte Spir og lyste gæstfrit paa mørk Hedebaggrund, vilde med stigende Undren, alt som han nærmede sig Land, se Byen vende saa at sige *Ryggen* mod Søsidens og mod enhver tilsejlende Gæst. Yderst paa den ynkeligt forfaldne Anløbsbro stod ingen geskæftige *water-clarks* for at tage sig af ham og hans Behov, og fra den høje Toldbodbygning spejdede ingen Posekigger-Øjne efter afgiftspligtigt Gods. Alene nogle bredbugede Fiskerbaade fra Klitten betegnede den opgruede bitte Sardindaase-Havns Beliggenhed, og paa de trøskede Broplanker besørgedes Handelslivet alene af Fiskeopkøberen og hans Karl, der paa bravt vestjysk talte Helt og Flynder til Snes.

Men heldigvis — eller uheldigvis! — kommer ingen Fremmede søværts til Byen. Ved Banegaarden nordøsterst ude stiger den Rejsende af, og naar det pinlige Indtryk, han straks uden for Stationen modtager af den første Gades lidet maleriske Mangel paa Nivellering, har fortaget sig ved Synet af en følgende Gades venlige Haver og Hovedgadens hyggelige Borgerhjem, talrige Butiker og elskværdigt nyfligede Beboere, er han snart under Paavirkning af den egenartede, familiært-fortrolige Stemning, som er fjærntliggende Smaastæders tilgivelige Svaghed og uvurderlige Gode. Har han saa følt ligesom Byens varme Hjærtelag og har set, at den stille, prunkløse Købstad, trods dens ringe Størrelse og afsides Beliggenhed, baade her og der viser tydelige Spor paa ung Fremdrift, vil han yde Byens Borgere sin Anerkendelse og dele Byens Ærgrelse og Sorg over, at Fjordens vidtstrakte Vand ikke er Farvej for nogle af den store

Verdens fuldt lastede Skibe, der bringer Røre og Rigidom til og fra . . .

»Skulde nogen Tid Nyeminde-Gab blive tilstoppet for Skibene, da blev vel ikke Ringkøbing mere en Købsted.« Saadan siger med bekymret deltagende Tonefald Pontoppidans »Danske Atlas« i Aaret 1769.

Naa — saa galt ser det heldigvis ikke ud i Aaret 1900. Men den gamle Topografi har jo heller ikke kunnet regne med Jernbaner og Sandpumpere.

Alligevel har der i det nu afsluttede nittende Hundredaar mangen Overgang været sløje Tider for Ringkøbing. En og anden særlig betrængt næringsdrivende Borger har, maaske ikke mindst i den sidste Menneskealder, været tilbøjelig til at dele Bekymringen i *Danske Atlas*. En Tid lang stod jo Alles Forhaabninger til et nyt, molesikret Fjordudløb samt en betrygget Havn, og stadig nyopdukkende Planer om Havnens Anlægssted holdt de Ventendes Haab vedlige. Men evindeligt trak Sagen i Langdrag, Statens Ingeniører laa hver Sommer og plaskede Fjorden rundt og loddede og kortlagde sig selv adskillige Tusind Kroner til, Adresser med Masseunderskrifter skikkedes til Regering og Rigsdag, Kommissioner og Foreninger dannedes, og Delegerede fra baade Fjordens Klitside og Landside rejste over til Avdiens hos rette Vedkommende — men lige lidt hjalp det altsammen. Nogle mislykkede Udgravningsforsøg ved Haandkraft nede i Nymindestrømmen og den nu sammesteds stationerede Sandpumpningsdamper er hidtil hele Resultatet.

Hermed er maaske Mulighederne for Fjordens Afløbningsforhold forbedrede, men Ringkøbing har endnu ikke faaet nogen Chance som Søkøbstad. Derimod har Anvendelsen af et nyt Slæberedskab til Aalefangst i Fjorden det sidste Par Aar forbedret adskillige Fiskeres og Fiskehandlers Indtægt. Den aarhundred-gamle stadige Klage over Fjordens tiltagende Fattigdom paa Fisk har altsaa foreløbig ikke Gyldighed for Aalenes Vedkommende; paa sine Steder har den mudrede Fjordbund ligefrem været som *levende* af lutter trinde Aal. Men al anden Fiskefangst i Fjorden er ellers sløjere nu end nogensinde.

Under de ringe Udsigter til en snarlig og gunstig Løsning af Havnespørgsmaalet har imidlertid et yngre Slægtled i Ringkøbing, Byens Børn i Flæng med Indvandrere, givet Fjorden og

Gammel Købmandsgaard, Aar 1847.

Havet en god Dag og med Energi kastet sig ind i en moderne Tids mangehaande nye Former for Tilværelseskamp. En stedlig Industri er saaledes i frisk Opkomst. Fabriksskorstene har holdt deres Indtog i

den fjerne lille By — Danmarks vestligste og en af Jyllands mindste — røgspyende rækker de mod Himlen omtrent i Højde med det før saa ene-fremragende Kirkespir, de staar som Ud-raabstegn efter en afsluttet Periode og varsler dristigt om en ny Tids nye Værdier.

Alligevel — *Fjorden* er og bliver Byens Sjæl. Den er som Byens dirrende Livsnerve, og Byen har sin særegne Frejdighed og Ynde ved *den* alene. Lad den end ligge stille hen uden lastede Skibe, uden det stærke Livs Tummel, og lad kun en lukket Klitrække stænge af for Havets friske Vand, der lyser grønt som selve Haabet — alle Dage vil der dog blive saa meget frit Pust lige ind i den lille fattige

By, at dens Borgere præges af Vind og Vejrs Omskiftelighed og nu og da ruskes op til sejt Energi; de er jo da ikke heller til dagligt Brug nær saa urokkeligt trænge som Ind-

Vester Strandgade, Aar 1810.

landsfolkene, der aldrig ser anden Natur om sig end den faste Jord, de nøjsomt dyrker, og aldrig hører Søerne bruse og drøne.

Af Fjorden er Byen kommen, af Fjorden fik Byen sit Haabs Forlis, og af Fjorden skal vel Byen igen opstaa!

I.

Af Byens Krønike.

(Beliggenhed. — Fjorden og Aæn. — Ak, hvor forandret! — Bynavnets Oprindelse og Byens Privillegier. — Gaderne, Husene, Kirken, Skolen samt Borgernes Antal og Næring. — Nyminddegab. — Søskade og Krigsulykker. — Kulturhistoriske Træk. — Klima. — Skibsfart. — Døgligt Liv. — Ønskeseddel for 100 Aar siden.)

»Ringkiøbing er en liden Søe-Stad« — staar der i *Danske Atlas* (udgivet Aar 1769) — »beliggende i Hindherred hos Fiorden, som deraf kaldes Ringkiøbings-Fiord, 16 Miile fra Ribe (skal være: 13¹/₂ Mil!) og 14 Miile fra Kolding. Tet ved Byen skal fordum have været en stor Skov. Og paa en Høi østen for Byen skal før have staaet en Veir-Mølle. Vandet i Fiorden er i endeel Aaringer saa voxet, at, hvor før har staaet Huse, og en lang Steenbroe har gaaet fra Holms-Land til Vennergaard, der segler man nu med Baade. Ved Flod og høit Vand er alt grønt bortskyllet og igjen opskyllet Sand og Steen. Beboerne ved Stranden har maattet indflytte Plankverket for deres Pladser og sette Tang-Diger uden for. Aæn, som kaldes *Von-aae*, løber ikke igiennem Byen, men er næsten en Fierdingvei derfra, (skal være: mindre end en halv Fjerdingvej!) neden for Engene. Der er et Færgested, hvor man overføres for Penge etter Privilegium.«

Paa *Resens Kort* over Ringkiøbing fra Tiden før *Danske Atlas* nævnes der to Aær, »den store Aae, som løber ud i Fiorden, og Aæn, som løber ud med Siden af Fiorden, hvor man maa kiøre langs ud i Vandet med hvad som skal føres til eller fra Byen, uden hvad som ved Færgestedet kan overkomme.«

*

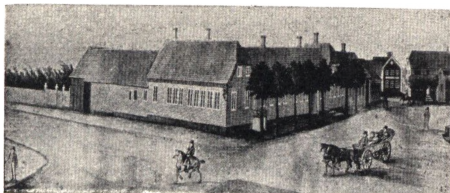
*

*

Ikke sandt, det er kuriøst at læse denne gamle Beretning, der passer endog paa Nutiden, om hvorledes Fjorden i umindelige

Tider har bidt Huller i Kystlinjen og under paalands Vejrværet Byen en ret farlig Nabo. Gang paa Gang har Byen maattet trække sig tilbage. Endnu i vore Dage har Beboerne ved Stranden jo »maattet indflytte Plankverket.« Flere Alen uden for det Sted, hvor nu Plankeværket gaar fra Stien østen om Byen hen til Østerstrandgade, laa jo for mindre end 10 Aar siden et forsvarligt Dige, som Fjorden et stormfuldt Døgn aad væk. Og hvilken Ringkøbingenser har ikke hørt gamle Folk fortælle fra deres Barndom om Markerne ned for Ringkøbing Mølle, at de har naaet baade et og to hundrede Alen længere vesterpaa end nu. — Fjorden har taget dem.

Der er noget vemodigt for Ringkøbingensere, som efter Aars Forløb gæster deres Hjemby og gaar den smukke og ejendomme-

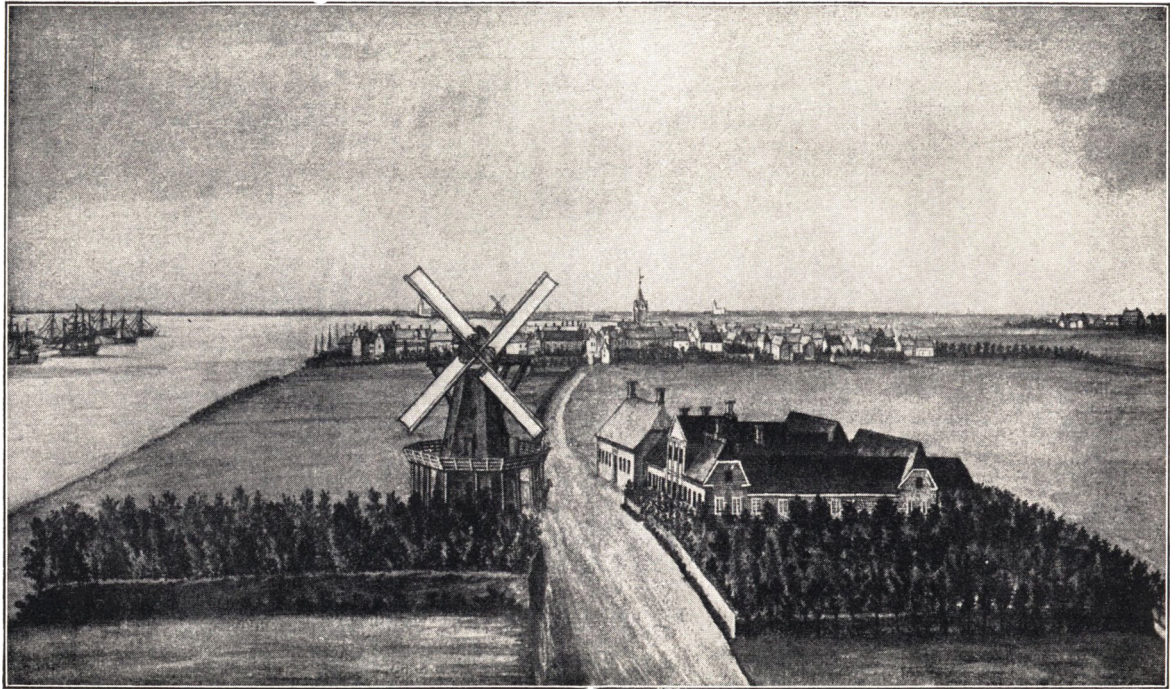
Torvet, Aar 1847.

lige Tur langs Fjorden hen under Møllens Marker for at se de gamle Steder, hvor

Halvfjerdsernes og Firsernes Drengedoms badede fra aaben Strand: Ak, hvor alt er forandret! Fjorden

har skaaret de gamle Brinker bort, hvor man kendte hver græsklædt Knold og hver lun lille Fordybning, og Strandlinjen selv med dens Rørbuske, med Vige og Pynter, er bleven en anden og ganske ukendelig. Og borte er den krumryggede Mandsling — Fisker og Skomager Niels Mejstrup, alle Drenges Skræk, der gik Sommeren lang og sankede Kviste og Sten og Pindværk, som han lagde paa Strandskraaningen ned for sit Hus paa Hjørnet af Østerstrandgade til Værn imod Fjorden, der ved Efteraarstide var paagaende med skumtoppede Søer og om Vinteren skød op med storflaget Skrueis. Baade fra hans Hus og de lave Fiskerhuse paa Strandbjerg (oprindeligt: Strandbjergene) havde Beboerne nok mere end én Uvejrsnat maattet redde sig ud i det blotte Linned, inden Gavlten faldt ned.

Borte er ogsaa gamle Søren Jensen, Fjordbyens Original, en vældig, bredskuldret, duknakked Fisker, der staar for den yngre Generation som en Terje Vigen eller en Marryatsk Lods eller »oplagt« Sørøver. Med Hænderne dybt nede i Klappommerne paa de lappede og kortstumpede Bukser, med de

Ringkøbing Aar 1818, set fra Syd.

hvidsokkede Fødder i store umalede Snudetræsko, saadan ser jeg ham staa nede ved Fjorden, uden Trøje, med tre Seleremme uden paa Vesteforet og ingen Hat paa det store Hoved, hvis kridhvide, lokkede Haar strittede i Vinden, mens han med de ganske lyseblaa Øjne tæt sammenknebnede og med stadig gumlende Mund stirrede ud over Fjorden, helst efter en Klitbobaad, der manøvrerede sig frem mod Vind og Vejr.

Han stod dér, forekommer det mig nu, som en sidste Repræsentant for Pramstager-Typen, Føringsbaads-Bedstemanden, Smugler-Ulken fra Aarhundredets første Halvdel, da de Ringkøbing-Købmænd havde Skibe i Søen og ikke ringe Befragtning gennem Nymindegab.

Nu er gamle Søren død — af Alderdom og Gigt og Brændevin. Dog overlevede han Byens rige Skibsreder og Købmand, A. C. Husted, i hvis Tjeneste en god Part af Sørenslidssomme Liv var rundet hen. Og Søren, der ellers aldrig bar Hovedbeklædning udendørs, hædrede sin gamle Principal ved at møde til hans Begravelse iført høj, laadden og skimlet Skorstenshat og et Par af den Afdødes kasserede sorte Benklæder — foldede op til midt paa Læggen. Derefter gik han hjem og trak i sin egen Mundering, klemte sin røde, strikkede indendørs Toplue ned over Ørerne og drak sig en rivende Kaffepuns med en Tjærepind i; den brugte Søren immer til Linde for Sorg og Syge . . . .

*

*

*

Men tilbage til Byens ældste Historie! *Danske Atlas* fortsætter Beskrivelsen saaledes: »Byens Vaaben er en *langbenet Ørn*, staaende paa et Berg, med udstrakte Vinger til at flyve. Stads-Seiglet, som endnu bruges, er af 1625. Heraf er den urigtige Tradition kommen, at Byens Navn først skal have været *Ørnsberg*, og at Kong Christian III. skal have staaet paa den uden for Byen liggende Kongens Høi, anseet Byens Ringhed og forandret dens Navn til Ringkøbing. Andre have udfundet Navnet af en af de hedenske Konger ved Navn *Ring*, som skulde være begravet i bemeldte Høi. Denne sidste Mening er alene en Gietning tagen af Byens Navn, saadant som det nu skrives, og gaar altfor høit op i Alderdomen. Men som Ringkøbing kan bevise at have haft dette Navn nogle 100 Aar før Christian

III.s Tid, alene med nogen liden Forandring, saa bør man aldeles forkaste den første Mening og blive ved den enfoldigste, nemlig, at det er en Kiøbing eller liden Kiøbsted, i Begyndelsen anlagt hos da værende nærmeste Kirke-Sogn *Rindom*, som og skrives *Rennum* og *Rynnum*, hvorfor man i et Dokument af 1345 finder Byen nævnet Rænnum-Køping og i et andet af 1368 *Rennekøping*, som siden er forvandlet til *Rinkøping*, *Ringkøping* og *Ryndkiøbing*. Saa at Oprindelsen til denne Byes Navn er af lige Beskaffenhed med Lemvigs Navn af næste Sogn Lem, Fladstrand (nuværende Frederikshavn) af Flade, Løgstør af Løgsted.

Hvor gammel Kiøbsted Ringkiøbing er, veed man nu ikke. Dog er dens første Herkomst formodentlig at tilskrive Nyeminde-Gabs Aabning. Men at den har været til og haft sit Navn i og formodentlig en god Tid før den sidste Kong Valdemars Tid sees af foregaaende. 1368 blev befalet, at ingen Kiøbmand maatte enten af Havnen ved Ringkiøbing eller af Havnen ved Varde (*de portu juxta villam Rennekøping, nec de portu juxta villam Warwith*) udføre nogen Slags Varer, med mindre de kom til Ribe med dem og der betalde Told deraf. Af Byens ældste Privilegier ere ingen bekiendte, men Resenius (foran nævnte Resen) beretter, at Kong Christoffer af Beyern 1443 har stadfæstet de af Kong Valdemar Byen forundte Privilegier. 1515 finge Borgemester, Raad og Menighed i Ringkiøbing af Kong Christian II. Confirmation paa deres Privilegier. 1545 stadfæstede Kong Christian III. deres Friheder og bevilgede, at ingen Fremmede skulde sælge og købe omkring Byen paa to Miile nær. 1549 Kong Christian III. forunder Borgerne en Torvedag hver Løverdags og et aarligt frit Marked paa St. Botulphi Dag. 1549 samme Konge tillader Borgemester og Raad i Ringkiøbing at maae udsette i Nyeminde Dyb nogle Søe-Tønder, den Søefarende Mand til beste, og oppebære af hver Læst Gods 2 Skilling Danske Penge til at holde Søe-Tønderne vedlige og til Byens Behov. 1551 fik Borgemester, Raad og Borgere i Ringkiøbing Kong Christian III.s Benaadning at maae afbryde tvende Gaarde i Hingherred, den ene kaldes Hiebols-toft, den anden Hugborg, til deres Byes Overdrift. 1560 Kong Frederik II. befaler, at Gaardene og Ejendommene til Byen ei maae sælges til Fremmede Udenbyes, men alene til dem, som boe eller nedsætte sig i Byen, og at de deraf skal svare Byens-

Tyngte med andre. 1573 eftergav Kong Frederik II. Borgemester, Raad og Borgere i Ringkøbing nogle Aars Restanz af den Skat de vare taxerede for, som beløb sig til 800 Daler, halvparten i Mønt og halvparten i gamle Daler. 1586 stadfæstede samme Konge de af hans Herr Fader 1545 Byen givne Privilegier. Samme Konge i samme Stad bevilger Torvedag om Fredagen i Steden for Løverdagen, samt Markeds Forandring fra St. Boels Dag til St. Ægidii Dag, da Marked herefter skal holdes.«

I den Ringkøbing Sognepræst Dr. philosophiæ *Peter Nicolai Frost's* »Beskrivelse over Kjøbstaden Ringkjøbing« (udgivet Aar 1817) — et udførligt Arbejde paa 168 Sider — findes Byens Privilegier nærmere omtalt. Kong Christophers Privilegie-Dokument, skrevet Aar 1443 paa Pergament, lyder saaledes: »Af vor syndelige Gunst og Naade, som og formedelst den Troeskab og Tieneste, som vore elskelige Borgere og Menighed i Rinkøping os og vort Rige Danmark hertil gjort haver, og herefter troeligen giøre ville, have Vi taget og tage Dem og Deres under vor Kongelige Værn og Beskyttelse, og stadfæste Vi dem alle de Privilegier, som Kong Valdemar dem før os naadigst givet haver, som hans aabne Brev udviser; og skulde de nyde samme Privilegier og Friheder, som vore elskelige Borgere i Wiburg, saalænge vor Naade tilsigter.«

Frost beretter yderligere, at »Aar 1537 paa Palmesøndag var Kong Christian III. selv nærværende i Ringkøbing og afgjorde, i egen Person, en imellem Borgerne samt Beboerne af gammel Sogn paa Holmsland og Peder Skram til Voldberg m. fl. svævende Tvistighed angaaende Fiskeriet i Von-Aae.« Herremanden førte Klage over, at Borgerne og Holmboerne satte Ruser tværs over Aaen, saa at Fiskene ikke kunde komme op. Kongens Afgørelse gik de Indklagede imod; han dekreterede at der skulde være frit Løb i Aaen »6 Alen rundt omkring det midterste af Strømmen.« Og da der syv Aar senere paany klages over udsatte Ruser, sender Kongen de genstridige Ringkøbing Borgere en Skrivelse med følgende truende Slutning: »Thi byder jeg, at . . . I skulle være Eders Borgemester lydige, saafremt jeg ikke skal straffe Eder derefter, naar jeg kommer selv tilstede.«

Ved sin ovennævnte Nærværelse i Ringkøbing tillod Christian III., ved et aabent Brev, at »Borgemester og Raad og menig Mand i Ringkøbing maatte *rebe* og *jævne* deres Jordejendom

mellem dem, saa at hver skete Fyldest,« og at »Jord og Eien- dom paa Marken, som tilhørte Kongen, Klostre og Hospitaler, maatte deles og skiftes imellem Borgerne, dog saaledes, at de svarede deraf de aarlige Afgifter, som fra Arilds Tid af samme vare svarede. Men hvad Riddersmand havde paa Marken, det skulde de lade være urørt.«

Af Privilegier kan endnu nævnes Christian IV.s af Aar 1590 om, at Ringkøbing Borgere det Aar »maatte udskibe deres Øxne der paa Stedet«, og samme Konges Privilegium af 24. Oktober 1599, hvorved det forundtes Byen at være Toldsted »med fri og uhindret Udskibning af alle Vare, de forbudne undtagne.« *Frost* gør her følgende Bemærkning: »Ligesom man heraf seer, at Øxehandel paa sin Tid var en vigtig Nærings- green, saa er det ogsaa klart, at Byens Handel i Almindelighed først fra denne Periode af kunde begynde at blomstre.« Den gamle foran omtalte generende Anordning om, at Ribe skulde være Toldsted for Ringkøbing, var altsaa endelig nu, over 200 Aar efter dens Udstedelse, sat ud af Kraft. Hurtigere gik det i de Tider ikke med Fremskridtet!

* * *

I *Danske Atlas* findes hosstaaende Billede af Ringkøbing, saadan som Byen har kunnet tegnes med Datidens noget primitive Perspektiv-Opfattelse. Af en samtidig Plan over Byens Gader og tilstødende Jorder ser man — og beundrer — med hvor stor

Ringkøbing, Aar 1767.

Regelmæssig- ned Gaderne skærer hinanden. Ringkøbing er fra gammel Tid en af Danmarks mest regelmæssigt byggede Byer. Herom udtaler *Danske Atlas* sig paa følgende Maade: »Af en gammel Bye er

Ringkiøbing temmelig regulier anlagt med nogenledes lige Gader.« Der forsættes derpaa med en nærmere Beskrivelse, som viser, at Byens territoriale Udvidelse ikke har været stor i de forløbne 130 Aar. Inden for de allerede den Gang afstukne Gader er Bebyggelsen derimod bleven tættere, idet mange store Haver, af hvilke jo der nu kun er faa tilbage, efterhaanden er blevene nedlagte. »Torvet ligger synden ved Kirken. Byen har tvende Porte, nemlig Nørre-Port og Bye-Porten eller Store Port for Østen, desforuden en Bom syd-vest for Byen. Gaderne ere: Vester-Strandgaden, Vestergaden, Vester-Strand-Meldgaden (nuværende Grønnegade) Vester-Meldgaden (nuværende Nygade), Øster-Strand-Meldgaden (nuværende Smedegade), Øster-Meldgaden (nuværende Mellemgade), Øster-Strandgaden, Østergaden, Nørregaden, Store Adel Gaden (nuværende Bredgade), Syndergade (nuværende Søndergade), Holmens Stræde (nuværende Holmene) og (ifølge Resen) »Reber-Banen uden Nørre-Port«. »Af Huse og Gaarde er her omtrent 121, men ingen Bygning i Brandkassen assureret. Husene er alle af Muur og Bindingsverk, men mest halmtakte, undtagen i Adelgaden.

Kirken er liden og siges fordm at være kaldet *St. Jørgens Kirke*, hvilken Helgens Billede endnu findes paa Pulpituret. Ved nordre Side findes en Korskirke eller Udbygning, som skal være bygt og bekostet af Sognepresten Hans Iversen Bork, hvis Epitaphium staaer i samme Korskirke. Kirken er lav, men holden i god Stand, inden til malet, og ziret med Orgelverk og endeel indelukte Stole. Spiret paa Taarnet er skievt, enten det saa er trukket ved Blest, eller det er bygt skievt for des fastere at imodstaae de sterke vestlige Vinde, er uvist. Spiret og Kirken paa syndre Side er tækket med Blye. Spiret er nylig med stor Bekostning forsynet med Fløi, hvori Ørnen, som Byens Vaaben, samt Kiedel og Knap, af Kobber og stærk forgyldt. Jernværket omkring Altret og en Sølvflaske til Vinen er foræret 1697 af Amtsforvalter Willads Andersen, som har ladet bygge en muret Begravelse norden for Choret. Langs under den store Gang og under Stolene ere adskillige murede Begravelser.

Den gamle *latinske* Skole i Ringkiøbing blev, med de andre smaa Skoler (over hele Landet), 1759 reduceret, og Indkomsterne henlagte til Dom-Skolen i Ribe. Ringkiøbing Skole har fordm givet nogle brave Mænd af sig, og da den var i sin Velstand,

sendte Forældre fra Norge deres Børn her ned til Skole, den havde da og et lidet Skole-Bibliotek. Skolehuset, som ligger ved Kirken, er forvandlet til en Bolig for Chor-Degnen. De andre Kirkens Betiente have her ingen fri Residentzer, men nyde noget af Kirken til Husleje. Ellers er her en *dansk* Skole for Byens Ungdom, hvortil Skolemesteren af Sognepresten og Magistraten beskikkes, og er ham tillige af Magistraten tillagt Bedemands-Tienesten.

Her er intet Hospital, men Byens Fattige ere dog temmelig vel forsørgede. Foruden Renterne af de Fattiges Capitaler paa-legges Byens Indvaanere efter Kongl. Forordning at give noget aarligt, saa at 4 Rigsdaler uddeles ugentlig paa Raadstuen, foruden hvad nogle nyde qvartaliter til Huusleje.

Ved Torvet er en gammel Bygning til Raadstue og Tingstue. Øvrigheden bestaar af en Borgmester og tvende Raadmænd. Borgmesteren er tillige Byeskriver, og den ene Raadmand tillige Byefoged.

Den kongelige Amtstue, hvor Skatterne betales for Lunde-næs (en Herregaard i Skiern Sogn, fra gammel Tid et kongl. Slot) og Bøvling Amter, holdes i Ringkøbing.« Her tilføjer *Danske Atlas*: »Kunde Amts-Kornet tillige der vorde oplagt, vilde det være Byen og Borgernes Næring til megen Fordeel.« Og hvor Toldstedet derefter omtales, bemærker *Danske Atlas*, fuld af Omsorg for Byens Vel: »Naar Landstederne maatte søge dette Toldsted og her have Oplag, vilde det være til Ringkiøbings Opkomst.«

Indvaanernes Tal beløber sig (altsaa ved Aar 1769) »til 313 over tolv Aar, bestaaende i følgende Familier: Kierkens Betientere, en Sogneprest, en Residerende Capellan, en Chordeg, en Skoleholder, en Orgelmester. Verdslige: Tvende Magistrats-Personer, en Amtsforvalter, en Tolder, en Contraleur, en Strand-Inspektur, en Søe-Enroullerings Officier, en Apoteker, en Chirurgus, omtrent 60 Borgere, hvoraf 6 à 8 Handlende, 50 Enker og Fattige, de fleste smaa Borgere ere Daglønnere og Baadførere, af Handverksfolk vides disse: 1 Grovsmed, 1 Hattemager, 2 Kleinsmede, 1 Kobbersmed, 2 Reebslager, 4 Skomager, 4 Skrædere, 3 Tømmermænd.

Om Søefolk kan ikke anføres et vist Tal. Førend Søe-Limit-Indretningen kom paa, stod Ringkiøbing for 17 til 18 Matroser

at levere i Krigstider. Nu ere alle unge og som fare til Søes indskrevne i Søs-Rullen.

Byens Næring er mere i Af- end Tiltagende. Handelen er ikkun slet, siden Byen ikke længere er Oplagssted for andre Kiøbsteder. Skibsfarten er liden, og gaar meest paa Norge med Korn og fede Varer, imod Tømmer, Jern, Tiære og Kalk, som til omliggende Landboer afsættes. I forrige Tider har Byen haft 10 à 12 Skibe, nu alene ét Fartøi, de øvrige, som fragter, ere fremmede. Amtstuen giver Byen nogen liden Næring, men den øvrige maae haves af Fiskerie, Agerdykning, Handverker, Øls og Brændeviins Sal, samt Baadføren til og fra Skibene, som paa en halv Fierdingvej ikke kan komme Landet nær.«

*

*

*

»Det, som gjør Segladsen til og fra Ringkiøbing vanskelig, er Nyeminde-Gab, en smal Rende, fire Miile herfra, som Naturen selv har gjort igennem Klitten eller de høie Sandbierge, der ere mellem Havet og Fiorden. Dette Gab, som Skibene altid maa passere, kan undertiden om Vinteren ved Strømmen deels forandre sit Løb, deels fyldes med Sand, saa at det er besværligt og bekosteligt at komme igennem, til hvilken Passage og saa visse Vinde behøves, som Skipperne maae oppebie, enten de skal ud eller ind. Vinterleien for Byens Skibe er ved Havrvig*), tre Miile herfra, ypperlig god. Skulde nogen Tid Nyeminde-Gab blive tilstoppet for Skibene, da blev vel ikke Ringkiøbing mere en Kiøbsted. Og dersom Havets Voldsomhed engang banede sig en aaben Vei igennem Sandbiergene lige ud for Byen, vilde Vandet gjøre en ubodelig Skade og uden Tvil ødelægge baade Ringkiøbing og endeel Landsbyer. Ved Segladsen her er end videre at merke, (1) at Gabet er en Miil til Synder for Havrvig eller Vinterleien. (2) Fra Reden til Ringkiøbing og til Havrvig ere tvende saa kaldte *Baller* eller *Dyb* at segle igennem, den ene *Skiernaae-Dyb*, som Skibene nu mest segle, den anden den *gamle Balle*, der er næsten tilgroet med grøn Tang og nu useglbar. (3) I Ringkiøbings Fiord ligger en Revle eller langtstrekket Bakke, hvor et vist Sted er en

*) Ved Haurvig skal, efter Dr. Badens Afhandling „Om Kiøbstædernes Oprindelse“ (Minerva 1807, Decemberhæftet) det ældste Ringkiøbing have ligget. Denne Antagelse er dog ikke begrundet og næppe rigtig.

Gyde eller Aabning for Baade at segle, men ved grunde Vande kan Baadene ikke engang komme der igiennem med Ladning. (4) Grunden ved Havrvig-Siden er meget flak, men paa den anden Side ved Lønne dybere. (5) Efter et Kongeligt Privilegium skal sættes i Gabet og ved Havrvig kiendelige Merker eller Kaber til Ind- og Udsegling, den, som oppasser disse,

Fra Stranden ved Søndervig Badehotel.

skulde tillige være en Lots. (6) Fra Havrvig kan med god Vind ofte overfares til Holland i 30 Timer.

I Fiorden og Aaen falder noget Fiskerie, mest af Sild, Aal og Flynder, hvortil i Fiorden bruges store Ruser paa visse Tider, og i Aaen Vaad-Garn. Her er og et Østers-Skrab i Fiorden tilhørende Baroniet Rüssensteen, som forpagtes bort.« Efter *Danske Atlas'* Omtale af Herregaardene var Ryssensten »en gammel stor og frie Sædegaard, fordum et Kongeligt Slot, nu et Baronie, i Bøvling, som skulde tiene Kongen og Riget selv fierde vel rustet til Hest eller til Skibs og gjøre Regning for Strandvrag.« Ryssensteen Forstrand kaldes jo endnu den tre Mil lange Strand (fra Houvig nord paa til Nissum Fjords

Udløb Thorsminde.) »Fiskeriet i Almindelighed aftager, og er her nu meget slettere end i forrige Tider.«

Som man ser: en Klage, der har været gængs op gennem Tiderne, lige til det rige Aalefiskeri pludselig for nogle Aar siden kom i Gænge. Om der vedblivende kan gøres saa stor en Aalefangst, som i de seneste Aar, er vel desværre tvivlsomt. Fangsten begyndte med Nymindøgabs gentagne og lange Lukning ved Efteraarstid. Aalestimerne, som vilde til Havs, blev da »opdagede«. Med et ordnet Udløb vil denne Fangst rimeligvis tage stærkt af.

Ved at gaa *Danske Atlas'* vestjydske Sognebeskrivelser efter, har jeg vedrørende Ringkøbing Fjord endvidere fundet følgende: »Stavning Fiord (den sydøstlige Del af Ringkøbing Fjord ind mod Skernaa-Deltaet) er i Østen- og Nordost-Vinde undertiden saa tør, at man med tørre Fødder kan gaae en halv Miil ud paa bar Sand og Klæg lige til Dybet. Paa Strækningen Lønborg Aae til Bekmunden falder Sognets Kiørsel til Ringkøbing et langt Stykke ud i Fiorden og er meget farlig og besværlig. . . . Ud for Stavning ser man de Hav-Bierge, som Naturen har anlagt som en Vold og Muur for Havets Magt, thi om disse bleve af Vandet giennemskaarne, da maatte baade Stavning og flere Sogne undergaae. Ikke des mindre lider dog Sognet ofte naade paa Agre og Enge stor Skade af Vandflod, hvilken ei *allene* uformærket bortskyller et Stykke af deres Eiendom efter det andet, men og undertiden omringer og ligesom beleirer Sognet, at ingen kan komme der ud eller ind, ja vel ogsaa nogle Gange har sat Beboerne i yderste Skræk og Livsfare . . .

Sognefolkene havde engang begyndt at fange og kaage Tran af Sælhunde, som i stor Mængde gaae op af Fiorden i Harholm Bek og legge sig paa deres Mærsk Enge, men det blev dem af omliggende Herskaber formeent ligesom skadeligt for deres Laxefangst. Efter gl. Beretning skal hele Stavning Fiord fordum have været en skøn Skov af Fyr, Gran og Eeg, som Havet har borttaget, og det skeer endnu undertiden, at Fiorden opkaster heele Træer med Rødder og Greene. Det siges og, at der da har gaaet igiennem denne Skov fra Stavning til Bork en Steen-Vase, hvilken endnu skal kunne fornemmes af dem, som gaae paa Skrabe-Baadene at fange Østers.

Langs med Fiorden findes undertiden i Jorden et Slags

Glimmersteene, som Bønderne bruge smaa stødt som et Middel mod Kolde-Sygen. Her findes og et Slags Hav-Skiæl, som stødes smaa og gives Fæe og Kalve i sødt Mælk for Durk-løb.«

Danske Atlas' Forfatter lader disse sidste kuriøse Helbredelses-Midler passere uden Kommentar, saa man tør vel formode, at end ikke han var ude over Datidens elementære medicinske Begreber.

Om Ringkøbing By slutter *Danske Atlas* sin Beskrivelse saaledes: »Ringkøbing er fra ældre Tider forundt 6 Markeder, men for nærværende Tid holdes og søges allene fire, nemlig i Martio, Junio, Augusto og Septembri eller Octobri, ligesom Dagen og Tiden regleres i Almanaken, efter Kongl. Befaling af 14. April 1747. Ugenlig Torvedag er her fastsat til hver Onsdag.

Fra denne Bye udgik i Aaret 1746 til fremmede Stæder og Norge Svinebørster for 102 Rdlr., Tørre Flyndre 28000 Stykker, Stude 152, Pennefiedre for 68 Rdlr., Rug 4392 Tdr., Smør 50¹/₂ Tdr., Vadmel af Verdie 66 Rdlr., Vox 3¹/₂ Skippund, Uld 9 Skip-pund 18 Lispund.«

*

*

Ifølge *Frosts* Beskrivelse er Ringkøbing i ældre Tider bleven ramt af flere alvorlige Ulykker, navnlig ved Vandflod og under Krig. 1534 skal Byen være bleven afbrændt af Johan Rantzau. Megen Skade forvoldtes ved den store Vandflod i Decbr. 1615, der ødelagde 34 Gaarde og Huse og en stor Del af Byens Marker og Enge. Enkelte Huse blev ganske skyllede bort, i andre faldt Væggene omkuld, Tagene blæste af, Indbo blev rampone-ret og den indsamlede Afgrøde fordærvet. Enkelte Steder reddede Beboerne med Nød og næppe deres Liv. Særlig udsatte var naturligvis Gaderne ned mod Fjorden, men ogsaa helt op i Vester- og Østergade naaede Fjordvandet. I flere Aar derefter var By-markerne utjenlige til Dyrkning paa Grund af opskyllet Hav-sand. Til Hjælp under den opstaaede Elendighed bevilgede Christian IV. de Skadelidte Skattefrihed i tre Aar.

I den *kejserslige eller tyske* Krig drog de Kejserslige efter Slaget ved Luther am Barenberg 1626, anførte af Tilly og Wallenstein, som bekendt over Elben og ind i baade Holsten, Slesvig og Jylland. Et Korps under Oberstløjtnant Lysser ind-

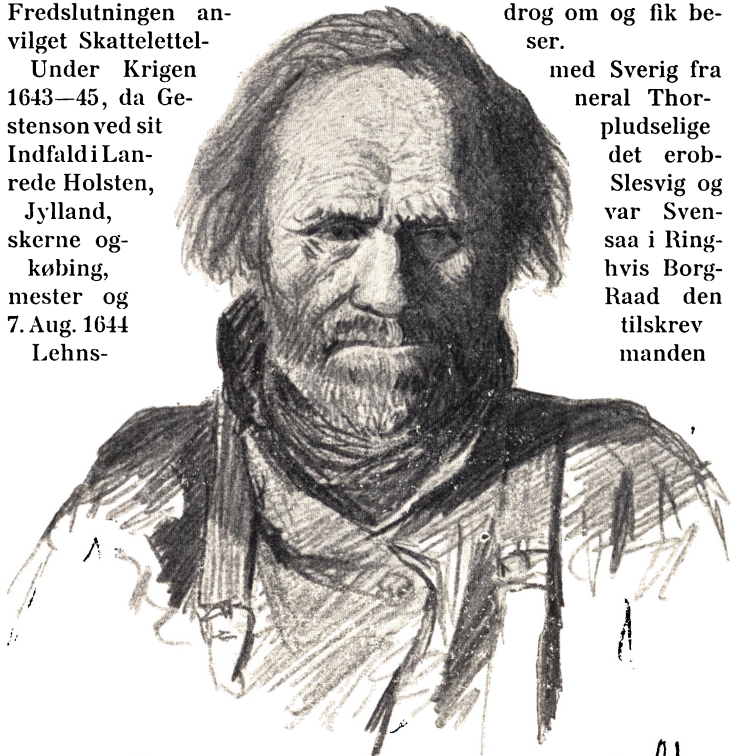
En Stranding ved Vesterhavet.

tog 1627 Ribe og gjorde derfra de følgende 2 Aar Strejftog rundt omkring, navnlig nordpaa og rimeligvis til baade Varde og Ringkøbing, hvis Fredslutningen anvilget Skattelettelse.

Under Krigen 1643—45, da Gestenson ved sit Indfald i Lanrede Holsten, Jylland, skerne og købing, mester og 7. Aug. 1644 Lehns-

Borgere nemlig efter drog om og fik beser.

med Sverig fra neral Thorpludselige det erob-Slesvig og var Sven-saa i Ring-hvis Borg-Raad den tilskrev manden

*Hans Aar.-Redningsbestyrmand i Søstovrig
København*

Fegning af Achten Friis (1899).

Eric Juul saaledes om Byens Forsvarsevne: »Efter Eders Skrivelse skulde Vi vide os i al Lydighed og med største Flid at forholde og udi Beredskab at have og holde, naar fornødent gøres. Gevæhr er her fast aldeles intet, uden nogle Spidser (Piqver), som de fattigste af Borgerne have. Musketter og Degener tog Slang-

busk (formodentlig en svensk Korpsfører!) ganske bort. Han forskede strængelig efter Ammunition, mente endelig, at Vi, ligesom de godt Folk i Holstebro, havde Krud og Lunte; men vi havde det ikke. Her var vel et Partie Lunte og Lod. Det fik Capitain Anders Mogensen med sig forleden til Middelfart Skandse. Alle Mænd erbyde sig gierne, af yderste Flid og Formue, at stræbe og gjøre hvad muligt er. Vi kiende dem alt for vel. Gud forbyde, de os igien skulde komme paa Halsen. Da vilde de være firefold argere end som tilforn. Da var det bedre at vove Liv og Blod imod dem. Saa tale alle Mand heromkring.«

De stakkels Ringkøbing-Borgere har nok døjet ilde med Svensken. Men rent bange af sig har de da ikke været. Rime­ligvis fik de Aaret efter (1645) Besøg af den svenske Oberst Wrangels Folk, der huserede slemt gennem hele Jylland, bortranede Heste og Kvæg og tvang Skat af Indvaanerne. Og allerede Aar 1657, da den svenske Kong Carl X. erobrede Jylland, har Ringkøbinggenserne sikkert igen maatte holde for. I to Aar holdt Svenskerne sig i Jylland, indtil endelig vore »Venner«, de Kejserslige, en forenet Hær af Brandenburgere, Polakker og Østerrigere kom herop og forjog Svenskerne — og var Jyderne til lige saa megen Besvær som Svenskerne havde været det.

Frost bemærker her: »Siden den Tid har Ringkøbing ikke havt fiendtlige Krigere personlig nærværende i Byen.« Der skulde altsaa forløbe over 200 Aar, før Byen paany saa' Fjenden i sine Gader, nemlig ved Tyskernes Besøg i 1864.

I *Traps* Danmarks Beskrivelse findes følgende herhenhørende Betragtning over Byens Tilstand for 2—300 Aar siden: »Skønt Ringkøbing efter sin Beliggenhed ved Fjorden og i Nærheden af Vesterhavet samt med et stort Opland maatte antages at egne sig til en betydelig Handelsplads, synes dette dog ingen­sinde at have været Tilfældet. At Byen aldrig har haft mere end een Kirke og ikke været Sæde for Klostre, viser noksom, at den i ældre Tider ikke har været folkerig eller i det hele blomstrende. I det 16. Aarhundrede er den vistnok gaaet fremad og dens Velstand og udvidede Handelsforbindelser have upaa­tvivlelig, uagtet de Tab som Vandflod og Fjendens Udpresnin­ger medførte, holdt sig til henimod Slutningen af det følgende

Aarhundrede; dette bestyrkes ved, hvad Arent Berntsen i »Danmarckis og Norgis fructbar Herlighed« 1656 ytrer: »Ringkiøbing er vel ikke af megen Størrelse, men haver dog nogle formuende Borgere, som store Partier af Korn og Øxen sig af Landet tilforhandler og igien paa Holland og andre Steder udskibe.« Men snart derefter maa Nedgangen være begyndt, for 1682 foretoges der, ifølge *Trap*, en Taxering over Byens Grunde, Bygninger og Ejendomme, der fandtes da ialt 142 Nr., hvori blandt 46 øde Byggepladser.

Vil man danne sig en Forestilling om de daglige Forhold, hvorunder Ringkøbing-Borgerne i gamle Dage levede, staar der ikke særlig mange Kilder til Raadighed. Hos *Frost* optrykkes en stor Part af et saakaldet *Videbrev*, udstedt paa Ringkøbing Raadstue 5. Juli 1611 af Byens Borgmester, Raad og adskillige Borgere, i Overværelse af den Herre til Vosborg Predbiørn Gyldenstjerne, kongl. Majestæts Befalingsmand paa Bøvling. Dette interessante Dokument belyser nøje mange af Datidens Forhold ved i talrige og strænge Paragrafer at give omstændelige Regler for god Ordens Overholdelse i Byen; § 2 siger saaledes: »Hvo der huser nogen Fremmed uden Borgmesters og Raads Samtykke skal bøde 3 Mrk. for hver Gang det skeer. Byesvenden skal advare Huuseieren herom. Have de ikke Penge, sættes de i Halsjernet, indtil de stille Lovning for dem, at de ikke gjøre det tiere, ellers skulde de strax rømme Byen.« Og § 33: »Ingen Qvindfolk maa gaae med Kaaber paa Hovedet paa Gaden eller sidde med dem over Hovedet i Kirken under Prædiken, paa det at enhver kan vide, hvem det er for Folk, de seer eller taler med.«

Magistraten — der oprindelig bestod af én Borgmester og 6, undertiden 8 Raadmænd, ved kongelig Rescript af 1682 forandret til kun 2 Raadmænd — modtog i Slutningen af det 16. Hundredaar en Klageskrivelse fra Byfogden, hvori findes Punkter som disse: b) »Gaderne fra Adelgade og Torvet ned til Stranden ere høist brøstfældige og i Rengveir og Tøbrud ufremkommelige. c) Beboerne i Gaden østen for Kirken (nuværende Nygade) og paa Østergade befindes at lægge deres Feieskarn og Møgdynger midt paa Gaden til Hinder for Passagen og Skade for Sundheden. d) Veiene uden for Byen, især paa nordre Side, ere ligeledes ufremkommelige, fulde af Pøle og Pudser de Reisende til stor Besvær.« Et nyt Videbrevs Opret-

telse, dateret 16. Maii 1698, blev Resultatet af Klagen. Af dette Brevs 38 Poster kan som særlig interessant anføres 7de Post: »Saasom Hyrderne hidindtil i Pindse hellige Dage have brugt adskillige Uskikkeligheder paa Gaderne formedelst det Gilde Husbonderne dem have bevilget, da skal herefter samme Gildes Holdelse ganske være afskaffet; og dersom nogen Hyrde sig med slig Uskikkelighed lader finde, da skal han straffes med Raadhuskielderen eller Halsjernet.« *Frost* mener dog — og vist-

Hedevej mellem »Femhøjssande« og Schuberts Plantage.

nok med Rette — at der ogsaa efter dette Videbrevs Tid har hersket en mindre god Tone blandt Byens Folk.

Men naar man erfarer, under hvilke fortrykte Kaar Borgerne i Ringkøbing i de Tider levede, fatter man, at baade Byens Renholdelse og Borgernes egen personlige Optræden maatte blive mangelfuld. I et Mandtal fra Aar 1710 er af Byens 102 Borgere kun de 70 satte i Krigsskat. Højeste Skatteyder er Amtsforvalteren med 8 Rdlr. Den største Del af Borgerne har Vedtegninger som disse: »har intet at leve af«, »haver ingen Næring af Haandværket«, »er dansk Skoleholder af slet Næring«, »haver slet Vilkaar«, »skal være i Vidtløftighed«, »er i stor Vidtløf-

tighed«, »har en liden Næring med to gamle Bester«; ja, om Byfogden staar der saagar: »haver ingen Tillæg til Bestillingen; men mange smaa Børn; tilmed hans Huus og Midler pantsat.« Og Byens Raad sætter under Mandtalslisten saa triste Bemærkninger som disse: »Denne fattige Byes Indvaanere« — og: »her ere mange øde Steder, mange Enker og faa Borgere, hvoraf de fleste ved ulykkelig Søeskade og Tab paa deres Kiøbmandskab er kommen lidt tilagters, foruden det at Baadsmændsskatten her af Byen skal betales, som beløber sig til 480 Rd.«

I de efterfølgende 30—40 Aar gentages Klagerne over Borgerenes Armod. Provst Hans Allerup — død 1744 — skriver 22. Juli 1743: »Ringkiøbing er i denne Tid i en slet Tilstand. Flere nødes til at sælge de Gaarde og Huse, som de beboe formedelst Næringens saa mærkelige Aftagelse.« Og Byens egen Magistrat bruger i en Indberetning af 13. Marts 1745 følgende Udtryk: »Ringkiøbing er tilforn kaldet en Søe- og Handelsstad, men kan nu i Henseende til sin Næring ikke fortiene Navn af en god Landsbye. Thi naar her undtages 4 à 6 Mænd, tilligemed de Geistlige og øvrige Kongelige Betjente, hvis Forfatning dog tildeels er ganske maadelig, saa er Resten af Indvaanerne ikkun fattige Stakler. Mange Huse og Gaarde her i Byen staae ledige og øde, som hverken kunne sælges eller bortleies. Det er ogsaa vist, at naar mangan Haandværksmand og Borger ved Døden afgaaer, maae Enker og Børn af de Fattiges Kasse forsørges. Saa jammerlig er Tilstanden nu for nærværende Tid; saa at hvis Byen ikke paa nogen Maade bliver hjulpen, maa den ganske undergaae.« Som Hjælp foreslaas bl. a., at det befales Lemvig og Holstebro at ind- og udskibe deres Varer gennem Ringkøbing Toldsted, skærpet Forbud mod For- og Landprang og Brændevinsbrænden paa Landet, Formindskelse i Grundtaksten og fri og ubunden Handel med alle Slags ikke forbudne Varer.

Henimod Slutningen af forrige Aarhundred synes Tilstandene at have bedret sig noget. I 1774 ejede Byens Handlende, dels som Redere, dels som Befragtere ialt 12 Skibe. »I de fleste af disse Skibe — skriver *Frost* — havde Kiøbmændene Peder Tang*) og Jens Bierg Rindom Anpart. Disse Mænd have gjort

*) Om Peder Tang oplyser *Traps* Danmarks Beskrivelse, at »han var en Fæstebondes Søn fra Gaarden Nørre Tang under Nørre Vosborg Gods, hvilket

Epoke i Ringkiøbings Handelshistorie. Fragtstedet var sædvanlig Amsterdam, Hamborg og Norge. Fra Aarene 70 begyndte overalt Handelen mere og mere at blomstre og tiltog med kiendelige Fremskridt, indtil den ulykkelige Krig udbrød 1807, da mistede Byen næsten alle sine Skibe. Dog har den i de senere Aar (altsaa henimod 1817) begyndt særdeles kiendelig at hæve sig, og har næppe nogensinde Handelen været i mere blomstrende Tilstand end for nærværende Tid. Ringkiøbing er en af de faa jydske Byer, som i den senere og seneste Tid meget har tiltaget.«

*

*

*

Et ganske indgaaende Kendskab til Ringkøbing, saadan som Byen var ved dette Aarhundreds Begyndelse, faar man gennem anden Afdeling af *Frosts* Beskrivelse. Her omtales først Klimaet, der faar Ros for at være sundt for dem, der er fødte paa Stedet og af Naturen har en nogenlunde god Konstitution. Mindre gunstig er derimod Egnen for Brystsvage og Gigtpatienter. Særlig generende er den saakaldte Havsug (eller Havgus), »en tyk Taage, som ofte om Sommeren efter en varm Dag opstiger fra Havet, nogle Timer før Solens Nedgang og ledsages af en ubehagelig Kulde. Sædvanlig føres den saa pludselig ud over Byen og Omegnen, at den reneste Luft inden faa Timer forvandles til en uigennemtrængelig Taage.« Dernæst skildres Byen og dens Omgivelser i følgende rosende Ord: »Den store fiskerige Fiord, ofte prydet med en talrig Række af Skibe, som begrænser den med Sønden; Aaen, der mod Vesten slynger sig neden for Byens herlige Enge; frugtbare, særdeles græsrigge Agre, som omhegne Byen mod Norden og i Særdeleshed mod Østen; den tæt tilstødende skønne Øe Holmsland, og Nabosognet Rindoms kornrige Agre, som slutte sig næsten lige til Byen; disse og flere enkelte Partier frembyde unægtelig et ganske indtagende malerisk Heelt. Hertil kommer, at Byen selv, uagtet den ikke i Mands Minde har været hiemsøgt af Ildsvaade, i Hensyn til Bygninger er en af de skønneste paa den vestlige og nordlige Kant af Jylland. Isærdeleshed findes paa

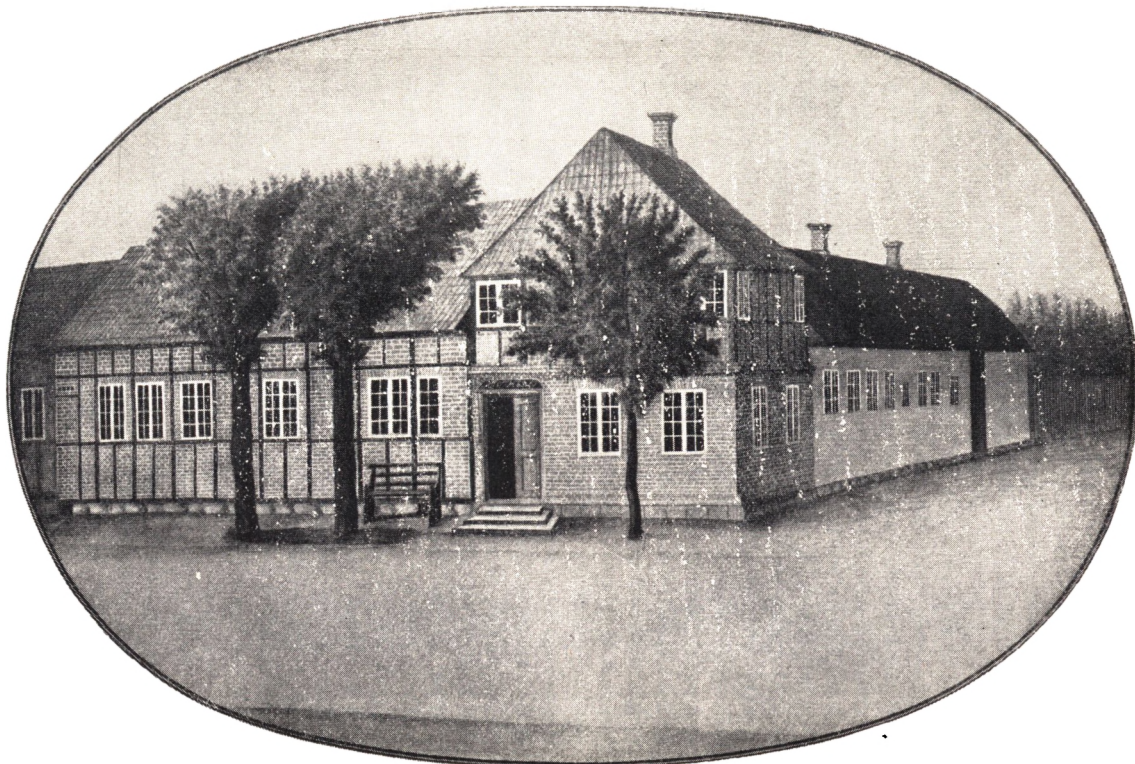
Gods han snart selv tilkøbte sig.« Han døde 1826, og en stor Sandsten med hans Navn i dybt udhugget Skrift betegner hans Hvilested paa Ringkøbing Kirkegaard (Første Kvarter tilvenstre.)

det rummelige og velindrettede Torv, samt i Bredgade og Østergade, et betydeligt Antal tildeels for faa Aar siden ny opbygte Gaarde og Huse, som dog næsten alle — hvad man synes at burde undre sig over — kun have een Etage.

Foruden Torvet har Byen 12 regelmæssigt anlagte Gader. I Smaagaderne er Husene, for det meste, straaatekte, ligesom i de større, næsten alle, i det mindste Vaaningshusene, teglhængte. Antallet af Byens Gaarde og Huse beløber sig i alt til 165. Ved Folketællingen 1787 var Familiernes Antal 118, som udgjorde 465 Personer. 1801 var Folkemængden 771 Personer. Nu opholder sig i Byen omtrent 1000 Personer iblandt 360 Familier. Folketallet er altsaa i de sidste 30 Aar steget til det dobbelte. De egentlige Borgeres Antal er 110. Deraf ere Kiøbmænd 29, Snedkere 7, Tømmermænd 6, Skomagere 7, Skræddere 5, Bagerer 1, Hattemagere 1, Muurmestere 3, Dreiere 1, Slagtere 1, Reebslagere 2, Guldsmedde 2, Smedde 4, Farvere 2, Knapmagere 1, Garvere 2, Kobbersmedde 1, Giørtlere 2, Uhrmagere 1, Glarmestere 1, Sadelmagere 2, Malere 1, Brændeviinsbrændere og Værtshusholdere 3, Skippere 4. Resten er paa ubestemt borgerlig Næring. Af kongelige Embedsmænd opholde sig i Byen 13.«

Om Indsejlingen ved Nyemindegab og Grundene i Fjorden klager *Frost* gentagne Gange og siger, at der særlig er tvende Grunde, som kaldes Pampus, »dem ingen Fartøier med Ladning kunne gaae over uden at blive lægtede, hvortil ogsaa bestandig ligge 2 Pramme. Det højeste at Skibene kunne gaae er 5 à 5 en halv Fod dybt. Undertiden er ikke saa meget Vand, at de kunne komme ud eller ind. Ved lange vedholdende vestlige Storme overskylls en Landtunge, som bestaar af Sand, og Sandet neddynges i Farvandet, der ei igien opløber, før Vandet er uddybet saa meget, at Ebbe og Flod kan virke. Ofte gjør Strømmen tvende Udløb, som ere useilbare. Det er derfor nødvendigt, at Skippere, som ville søge Gabet, først maa anløbe Eilandet Fanøe for at erkynlige sig om Indsejlingen, førend de komme; men herved forvoldes ikke liden Forsinkelse og Bekostning.«

Ligesaalidt som nu havde Byen den Gang nogen Havn, men end ikke nogen Skibsbro havde den, og da det lave Vand forhindrede Skibene i at komme nær nok til Land, indrettede Byen i Aaret 1733 et Baadfører-Laug, bestaaende af 8 Baade og

Ringkøbing Apotek. Aar 1818.

bestyret af en Oldermænd, som for en bestemt Betaling ind- og udskibede Skibenes Ladning.

Uagtet alle disse Hindringer var Handelen dog — paastaar *Frost* — i en temmelig blomstrende Forfatning før Krigens Udbrud 1807. »De Handlende eiede da 21 Skibe, det største paa 19 Commercelæster, de fleste paa 10 Læster eller derunder. Alle disse bleve, paa 3 Jagter og 2 Pramme nær, opbragte eller ødelagte af Fienden (Englænderne); de fleste paa Farten til Norge med Korn og Fedevarer for Kongelig og privat Regning.« De opbragte Skibes Forsikringssum i dansk Courant blev først flere Aar senere udbetalt i Commitee-Sedler, hvorved forvoldtes betydeligt Tab. »Da Freden i Aaret 1814 vendte tilbage, maatte de Handlende gøre ny Anstrængelse for selv at erholde de fornødne Skibe, og, hvad der er af saa megen Vigtighed, egne Skippere, som kiende den vanskelige Indseiling og Kystens Beskaffenhed. For nærværende Tid eie de Handlende enten ganske eller for den største Deel 14 Skibe, hvoraf de 9 ere indkiøbte eller ny opbygte siden Fredens Begyndelse.« Blandt disse Skibes Ejere nævnes C. Høy Husted, Juulsgaard, M. Cohn, Agent Buch, U. og P. Schouboe, Madam Rindom og Madam Kolbye. Handelen drevs mest paa den Maade, at man fra Ringkøbing solgte til Nabobyerne Holstebro. Skive, Lemvig, Thisted og Nyekøbing Mors, saavel af indførte Varer som af Byens og Egnens egne Produkter, navnlig Rug, Fedevarer, saltet Flæsk, Smør, Læder, Tobak og Kardusskraa (der paa den Tid fortrængte den kostbare Rulletobak), og tog nævnte Byers Produkter i Betaling. Store Fordringer stillede man i de Tider ikke til »vort gode danske Smør«, om hvilket *Frost* bemærker, at »det samles næsten hele Sommeren og afhændes ikke før om Efteraaret, da Bonden mener at kunne faa det bedst betalt. Det bliver saaledes gammelt, da det tillige nedlægges i gamle Dunker,« fordi der ingen Skove findes i Nærheden, hvoraf nye Fjerdinger kan erholdes.

Om Byens Haandværkere skrives, at der »ikke egentlig fattes paa dem, men det er kun i meget enkelte Professioner, at Vedkommende har bragt det til nogen høi Grad af Fuldkommenhed. Isærdeleshed behandles alt Muurarbejde kun maadeligt. Der gives kun for Tiden en eneste, som forstaar at opsætte en Skorsteen og Vindovn, der er fri for Røg. Ellers er denne Plage næsten almindelig udbredt i ethvert Huus.«

Som en Næringsgren, der burde udnyttes med større Duelig-
hed og Driftighed, nævnes Fiskeriet. Fra Vande, der begrænser
Byen, faas: Kableau, Hvillinger, Rokler, Skulder, Flynder, Aal,
Helt og Sild, til Tider ogsaa Giedder og Brasen. Derimod har
Østersfangsten, skriver *Frost*, ikke fundet Sted i de sidste
40—50 Aar.

Om andre Forhold af Interesse i Ringkøbing kan af *Frosts*
Bog uddrages følgende: at »Lygter haves kun hos enkelte Mænd
og en af fortrinlig Godhed paa Torvet, men Gaderne ere ellers
ikke oplyste, hvilket ogsaa vilde være for bekosteligt i Forhold
til Nyttens i en saa liden Bye.« Beboernes Skikkelighed frem-
gaar af, at »for Byefogden som Dommer falder i Almindelighed
kun faa Forretninger; thi da en fredelig og retsindig Aand i
det hele taget besjæler Stadens og Omegnens Beboere, saa er
Processer, Justits- og Delinqventsager yderst sjældne.« Under
Byfogden som Politimester hørte for hundrede Aar siden ikke
mindre end 2 Politibetjente (den ene tillige Arrestforvarer og
Stadstambour) og 2 Natvægttere. Ved Forligelsesvæsenet bilagdes
i Aarene 1815 og 16 de 81 af 90 Sager. Byens Apotek er oprettet Aar
1749, Distriktslæge havde Byen fra Aar 1775. Latinsk Skole havde
Byen haft fra før Chistian III.s Tid. Det sidste kendte Dokument
om Skolen er et Vidneforhør, optaget paa Raadhuset angaaende
»nogle Skoledisciples Forhold med Steenkasten paa Kirkens
Vinduer og Beskadigelse paa Sprinkelværket ved Willads An-
dersens Begravelse.« Den danske Skole for ustuderede, isærde-
leshed for fattige Børn, omtales allerede 1653. I 1805 siges der
om denne Skole, at den »er meget for liden i Forhold til det
Antal Børn som søge samme.« Og samme Aar foreslaas der
Tvangsmidlers Fastsættelse mod de Forældre, som vise sig
forsømmelige med at holde deres Børn »til Skolegang og Ren-
lighed,« samt en »bedre Indretning for de Børn, der ere befængte
med Udslet,« og »til den Ende vil det være gavnligt, om Distrikts-
lægen blev Medlem af Skolekommissionen.«

Næringsmidler var for 100 Aar siden ikke særlig dyre i Ring-
købing, men Huslejen var kostbar. »Det er kun en yderst ringe
Løjlighed, som en liden Familie kan erholde for 200 Rdlr. i
aarlig Leje.« Gaarde og Huse stod i høj Pris, og Ildebrændsel
var dyrt.

I en Borgmester Kiærs Embedsberetning, Aar 1744, karakteri-
seres Datidens Ringkøbingensere paa følgende Maade: »det

kan siges om dem i Almindelighed, at de ere godtgørende, høflige, arbejdssomme og flittige. Her regierer, Gud skee Lov, ingen grove Laster, men Indvaanerne imellem dem selv leve fredelig og skikkelig.« Aar 1806 skriver en Pastor Wedel (andet Bind af hans indenlandske Reise. Odense 1806): »Indvaanerne i Ringkiøbing ere jævne, simple og flittige, Luxus har ikke stor Herredømme; men man lever godt ved tarvelige Retter, som Giæstfrihed fremsætter, med skønne Vine og Likører.« Hertil føjer Pastor Frost efterfølgende Karakteristik: »Virksomhed og vindskibelig Driftighed er i Almindelighed et Grundtræk i Indvaanernes Karakter. Ogsaa kan det med Sandhed siges, at udvortes grove Laster, Gud skee Lov, ikke regiere i Byen. Drikfældighed er vist nok en ikke ganske ualmindelig Feil, især blandt Almueklassen; men Nattesvier, Slagsmaal, Spil o. s. fr. har man næppe Grund til at klage saa meget over her som i mangen anden Kiøbstad af lige Størrelse. Ægteskabsskilsmissen kiender man næsten kun af Navn. Ukydskhed kan vel ikke haabes ei at skulle finde Sted i en Søestad, dog har af 61 Børn, som ere fødte i Aarene 1815 og 16, kun de trende været uægte. Oldtidens Simplicitet er endnu ikke uddød. De allerfleste af Byens Indvaanere beholde Egnens Dialect i Ordenens Udtale i Benævnelsen af sig selv i første Person og den bestemte Artikels Brug. Enkelte Vedtægter, som Forfædrene havde kiære, vedblive endnu at være det. Den forædlede Cultur, som pleier at herske der, hvor Videnskabelighed og skønne Kunster fæste sit Sæde, vil man ei ubetinget kunne fordre i en af Jyllands fierneste Stæder; men en god Tone besiaeler Byens Indvaanere. Man deler sig ikke her, som ofte andensteds, i enkelte Partier, men sammenknyttes som ved et Familiebaand. I de større selskabelige Kredse, der for det meste bestaae af Embedsmænd og Handlende, hersker en liberal Frihed og anstændig Munterhed, der ei overskrider Sædelighedens Grændser. Velgørenhed er ligeledes et Træk i Indvaanernes Character. Foruden den offentlige Understøttelse til egentlige Trængende, øves særdeles meget godt i Løndom. Min Embedsstilling har lært mig at kiende flere Familier, som med ædel Uegennyttighed søge at lindre deres Kaar, hvis Læbe Undseelse binder. Endelig bør jeg ikke fordølge, at en Religionslærer kan med sand Glæde her fyldestgøre sit Kalds Pligter. Man viser megen Agtelse for den offentlige Gudstieneste og besøger den med Flid. Et sær-

deles behageligt Beviis paa Indvaanernes religiøse Tankemaade har jeg modtaget for omtrent 2 Aar siden, da jeg, efter Menighedens Ønske, besluttede at indføre de evangelisk-christelige Psalmebøger til Brug ved Gudstienesten. Efter frivillig Antegnelse skienkede ædelmodige Givere i Byen til Brug for de mindre Formuende 64 Expl. af disse Bøger.

Byens Forlystelser ere, i det hele taget, kun faa. Paa Klubben, som har et fortræffeligt Locale, gives 3 à 4 Baller om Vinteren, og ligesaa mange sædvanlig i private Familiers Huse. Borgerne have ogsaa gjerne 1 eller 2. Concerter, og Assembleer haves ikke. Vocal- og Instrumental-Musik dyrkes kun af yderst faa. Dette er, efter min Følelse, langt mere at beklage, end at her ikke gives noget dramatisk Selskab, som nu næsten findes i enhver Flekke. Paa Klubben, hvortil daglig haves Adgang af Medlemmerne, holdes de vigtigste Aviser. Ligeledes er for kort Tid siden et Læseselskab stiftet, hvortil anskaffes de allernyeste Skrifter. Den aarlige Contingent for hver Deeltagende er 30 Rbd.

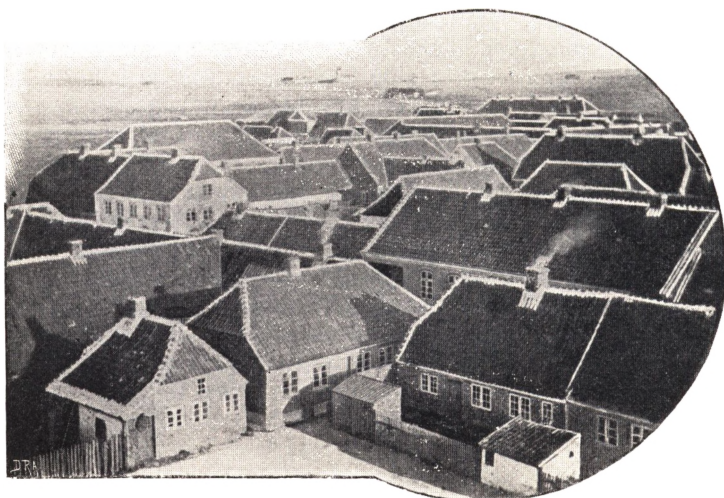
Alléeer eller behagelige Spadseregange uden for Byen gives ikke. Klimaet er i Almindelighed ikke gunstigt for Træplantning, dog haves i Byen enkelte ret smukke Haver.«

Pastor Frost ender sin indholdsrige, værdifulde Beskrivelse med et Par Siders Ønskeseddel, paa hvilken selvfølgelig Gravningen af et nyt Fjordudløb og Anlægget af en Havn og Skibsbro figurerer øverst. Det ny Gab burde, efter Frosts Mening, graves ved Nørboekrog, »der af Naturen synes ligesom dannet dertil, da Dybet der gaar tæt til Landet, og det tillige er et af de korteste Steder imellem Fjorden og Havet.« Hvis et nyt Udløb ikke kan faas, foreslaas det at lette Sejladsen gennem Nymindestrømmen ved »at slaae Bolværk eller Hoveder af gode Pæle, indvendig opfyldte med Steen, paa Pampus,« saa at en snævrere Strøm, eventuelt ved Hjælp af en Mudderpram, stadig kunde holdes farbar. En Havn trænger Byen særlig haardt til, fordi Inddybet ved Havrvig, hvor Byens Fartøjer laa i Vinterhavn, for 7 à 8 Aar siden tilstoppedes af en Sandbanke. Ved Byen kan Skibene ikke lægge til Landet, saa alle Varer maa føres til og fra i Baade, og da end ikke disse kunne lægge lige til Landet, maa der benyttes Vogne, som kører saa langt ud, at Vandet naar til midt paa Hestens Sider, men derfor intet kan udrettes uden i stille Vejr.

Blandt Byens øvrige Mangler nævnes et Sygehus og en Arbejdsanstalt, nye Arrestkamre i Raadhuset og en bedre Skoles Oprettelse samt en bedre Skolestues Opførelse til Brug for Borgerskolens første Lærer.

Alle disse Ønsker gik jo efterhaanden i Opfyldelse — alene med Undtagelse af Udløbet og Havnen.

Og den Dag idag, som for baade et og flere Aarhundreder siden, er Ringkøbings første og største Ønske da bestandig det samme: Udløb og Havn!

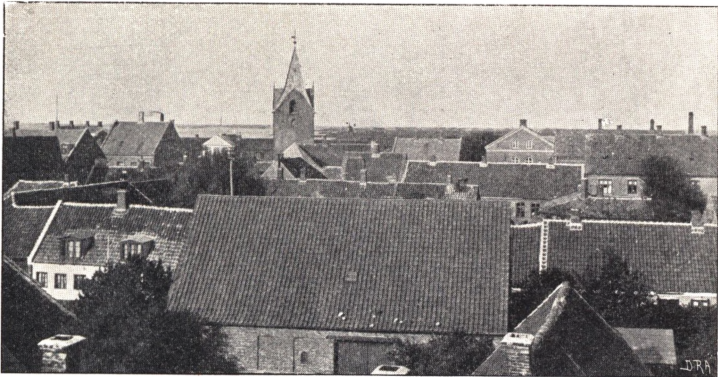

Byen, set fra Kirketaarnet.
(Fra Midten af det 19. Aarhundrede.)

II.

Minder og Stemninger.

Til Oplysning om Ringkøbing, som Byen har været op gennem det 19. Aarhundrede, fra omtrent den Tid, *Frosts* Beskrivelse slutter (1817) og til den Tid for ca. 20 Aar siden, hvor min egen Erindring begynder, haves ingen samlede trykte Kilder, og en Skildring paa Grundlag af Arkivdokumenter og Bladliteratur samt gamle Menneskers Viden, der i og for sig kunde være fristende nok, og som ogsaa af en eller anden Interesse-

Byen, set fra Øst.

ret i den nærmeste Fremtid burde udføres, falder ganske uden for denne Bogs Plan, om ikke af anden Grund saa af Pladshensyn.

I Fortsættelse af Citaterne i forrige Kapitel skal kun om Handelsforholdene i det nittende Aarhundredes Ringkøbing anføres følgende fra »Ringkøbing Amts økonomiske Beskrivelse« (1833): »Medens tilforn en stor Deel af Vesteregnens Produkter sendtes fra Ringkøbing og Omegn til Lemvig for derfra at udføres, blev under sidste Krig (med Englænderne) det Modsatte Tilfældet, ja endog fra Thy afsattes stundum meget til Ringkøbing. Aarsagerne hertil have nok blandt andet været, dels at Løgstørs Grunde til en Tid bleve ved dette Farvands yderligere Tilstopning end vanskeligere at befare, og altsaa Handelen paa Aalborg end mere besværliggjort, dels, og især, at man i Krigsaarene 1807—14 maatte hente mange fremmede Fornødenhedsvarer over Land fra Hamborg, hvorved Ringkøbing, som desuden ved Smaafartøjer derfra erholdt endeel Varer, da de engelske Krydsere ikke kunde løbe nær ind under Kysterne, dengang blev som en Stapelstad. En og anden blandt Byens Kjøbmænd havde vel og ved en i Provinstæderne ellers ikke sædvanlig Speculationsaand og Driftighed trukket megen Handel til sig fra Lemvig, Holstebro og Thisted.«

I Halvfjerdserne følger *Traps Danmark* hertil følg. Betragtning: »Disse for Ringkøbing gunstige Forhold eksistere nu ikke mere. Medens mange ugunstige Forhold trykke Ringkøbings Handel,

Allé, østen om Byen.

Grønnegade.

er dens Skibsfart derhos snarere bleven vanskeligere end letlere gennem Fjorden, og er dens Omegn end tiltaget i Velstand, har dette dog ikke alene været istand til at bevirke en Udvikling, der kunde lade den gaae frem med de fleste øvrige danske Byer . . . Om den vestjydske Jernbanes Aabning i hele sin Længde i 1875 vil fremme Ringkøbings Handel, derom kan man endnu ikke have nogen Erfaring. At der vil blive en stor Udførsel over Esbjerg . . . derom kan der vel ikke være Tvivl, men paa den anden Side vil Ringkøbing opnaa en lettet Tilførsel af de Varer, der afsættes til Omegnen.«

Men om den hele almindelige Tone og Tilværelse i den lille By Ringkøbing har man vist Lov at slutte, at saadan som man kan mindes Byen gennem Firserne og til midt i Halvfemserne, ved hvilket Tidspunkt lidt af et nyere og modernere Tilsnit begyndte at blive fremtrædende, saadan har den sikkert været i de store Træk fra baade Trediverne og Fyrernerne og op til de Dage, da Jernbanen kom og bragte om end ikke nogen Revolution i Forholdene saa dog en Ende paa den helt isolerede Beliggenhed, en brugbar Vej ud til en mere broget Omverden.

Hvordan staar da dette Ens Barndoms og første Ungdoms Ringkøbing for Bevidstheden, naar man borte fra Byen og med fyldigt Kendskab til mange andre smaa danske Byer tager Minderne om Hjembyen frem til Prøvelse.

Det er da først og fremmest i en Belysning af *Stemning og Hygge*, at man ser Ringkøbing ligge ved dens Fjord. Byen har over sig noget stilfærdigt, noget smaatskaarent maaske, men tillige et Venlighedens og Gæstfrihedens Præg, som gør den indtagende. Den ligner ikke Nabobyerne, som er baade større og mere moderne, ikke heller har dens Ydre i arkitektonisk Henseende et gammeldags Snit, der viser tilbage til fjerne Tider, til bestemte historiske Perioder. Trods sin Ælde har Ringkøbing nemlig intet gammelt Udseende. Men ny er den heller ikke. Den er saadan midt imellem. Eller snarere: den er sig selv. Torvet f. Eks. er der ikke Mage til i det ganske Danmark, dels er det ufornødent stort i Forhold til Byen, dels er det med sine skarptklippede Lindetræer af den ejendommeligste Karakter. Den Fremmede, der fra Nygade pludselig træder ind paa Torvet, maa ganske savne Skønhedssans, om han ikke finder dette Torv ualmindelig nydeligt i al dets næsten naive Prunkløshed. Jeg har hørt mange Fremmede sige, at Torvet minder

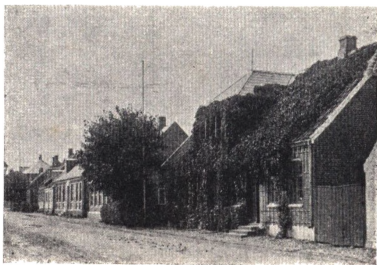
Den gamle Borgmestergaard.

byer saa hæslelige i Farven. Storkereder er der mange af paa Tagene, de er saa maleriske, og Sommeraftener lyder der over Byen en lykkelig Knebren blandet med Frøkvækket nede fra Aaen. I høj Grad maleriske er saadanne Gader som Vestergade og Østergade og visse Partier af Søndergade, men især Mellemgade. Østerstrandgade, Smedegade og Grønnegade. Den sidstnævnte Gades øverste Parti er en ren Sjældenhed; den gamle Havemur med det taarnagtige Lysthus er af den skønneste Virkning, ualmindelig værdifuld som Type paa Byens Hygge. Denne Mur burde bevares det længst mulige — og, inden den gaar til Grunde, males af en fin og forstaaende Kunstner.

Selv Byens Hovedgader, hvor dog nu nogle nye Huse bryder forstyrrende ind, har et eget beskedent, jævnt og jovialt Fysiognomi, som lover godt. Heldigvis er der da heller ikke megen Vigtighed hos Borgerskabet. Det er jævne Folk. Det jævne og ligefremme har altid været et Særkende for Ringkøbinggenserne. Byen er *demokratisk* i bedste Forstand — hvor meget af en Højreby den saa end har været eller maaske er endnu. Embedsstanden er ikke dominerende i et Omfang, som trænger det egenlige Borgerskab tilbage. Forøvrigt har Byens Folk længe haft det Held at leve i god Forstaaelse med de skiftende Embedsmænd, der hurtig kommer paa det rene med, hvilken fortrolig Tone der hersker, og hvor omgængelig og

dem om en stilfuld Teaterdekoration i et Holbergsk Skuespil. Der er noget slaaende sandt i dette Billede.

Byens højvinklede røde Tage over lave, énetages Huse er af den smukkeste Virkning. Man er næsten helt forskaaenet for det afskyelige Skifferdække, som gør de nyskabte Stations-

Parti af Nygade.

lovlydig Befolkningen er af Naturen. Ringkøbing, som ingen Garnison og ingen Latinskole, ingen Ophobning af blankknappede eller civile Autoriteter har, bliver derfor i fuldt Maal Borgernes By, det vil sige: en fordringsløs, maaske nu og da lidt formløs, men fredssommelig, elskværdig, i

Parti af Nygade.

mange Forhold immer-gemytlig By, hvor Snærperiet lige saa lidt har Kurs som nogen hypermoderne Livsanskuelse, hvor Klikedannelse vel ikke er udelukket, men dog saare sjældent virker generende, en By med megen Smaasnakken ganske vist, men tillige en By, hvor alle gør hinanden Vennetjenester, hvor Vreden ikke varer Sommeren over, men den hjælpsomme Deltagelse i Næstens Vé og Vel er stor og almindelig uanset Stand og Kaar.

En Fredens og Hvilens By er Ringkøbing, intet forceret Liv, men heller intet absolut Driveri. Borgerne er Friluftsfolk, der om Sommeren sejler paa Fjord og Aa og kører til Havet og Heden, og om Vinteren benytter Skøjteføret det længst mulige. De er udmærkede Værter, som yderst beslutsomt arrangerer Udflugter til Vogns eller med Baad. Gamle og unge vil gerne være til Festlighed sammen, men Byens unge Kavalerer har dog uhindret Lov til at føre Borgerdøtrene til Bal eller Sejltur, uden at »de gamle« anser egen Nærværelse for nødvendig. Fri-

Haandværkerforeningen.

heden i Omgang mellem de unge Damer og Herrer er ideal — og Grund til at beklage sig herover har næppe nogen haft.

Et Opsving paa de aandelige Interessers Omraade har Byen at opvise i de sidste 6—8 Aar. Tidligere stod Byens Folk noget tilbage for Omegnens Landboere, der lod sig flittigt be-

lære ved Foredrag. Den stedlige Indremission var dog tidligt levende og bragte Bevægelse i Byen. Og Fagorganisationen kom til, løftede Svendestanden socialt, skaffede Røre til de kommunale Valg og satte vigtige Spørgsmaal under Debat. Herefter fulgte Folke-Universitetsundervisningen og Kvindeforeningen med Foredrag. Og nu er der endogsaa stiftet Musikforening.

Dette Opsving skyldes for en god Del ny, tilkomne Familier. Det er altid nyttigt, at fremmede Elementer nu og da gør sig gældende i et afsides lille Samfund. Nye Impulser gives, nye Interesser vækkes. Nogen daarlig Efterabelsestrang besidder Ringkøbingenserne heldigvis ikke. Dertil er de for skeptiske, de er jo ikke for intet Vestjyder — og Vestjyden er kritisk anlagt og ikke nem at rokke. Saa de tager ingen Skade af det Nye. Hvor meget nyt der end kan være kommen til Byen og have gjort sig gældende — den gamle Bund har Borgerne dog i sig endnu, og gid de længe maa bevare deres Ejdommelighed, deres Særpræg, deres lune Elskværdighed, deres aabenarmede Gæstfrihed, deres Lyst til at grine i Krogene og kritisere gedulgt eller aabenlyst, deres solide Bravhed og hjærtensgode Medfølelse med hverandres Skæbne. De er Følelsesmennesker, der til dagligt Brug kan gaa hinanden haardt nok paa Klingen, men som altid, naar det gælder, har Haand og Hjærte aabent.

Hvor forandret end mangt og meget kan være bleven i Byen i de senere Aar — der er jo, som i Indledningen nævnet, megen glædelig Fremdrift at spore — forekommer Byen, dens Gader, Fjorden, Aaen, saavel som Befolkningen dog stadig at være velgørende Ringkøbingensisk i hele Grundtonen. Barndommens Ringkøbing er endnu i det store og hele sig selv.

Barndommens Ringkøbing! Hvem mindes ikke med skælvende Sind sin Barndoms By! Der stiger saa mange levende, hastigt skiftende Billeder frem.

Der var ingen Gas den Gang, ikke heller Kloak, og Torvepumpen stod i trivelig Majestæt ensom paa det stedsegrønne Torv, hvor Agentens destingverede Hus laa med sine buede Ruder som den personificerede Fornemhed — tænk, her havde selve Kongefamilien boet, den Gang den i Treserne besøgte Ringkøbing! Nede ved Fjorden var der ingen »Havn«, ingen Anløbsbro, Fiskerne red deres Kvindfolk ind til Stranden og ud igen. Badeskuret var yderst primitivt, man gik mest i Bad fra aaben Strand henne under Møllen. I Aaen var der ingen Svømme-

Vesterstrandgade, set fra Fjorden.

pladsen, som den Gang havde grønne, hegnede Plæner. I de Tider kom der store Zigeunertruper til Byen, til Skræmsel for Barnefantasien, ved Fastelavn var der Ringeridning paa Strandsbjærg og Optog gennem Byen, Nytaarsløjerne florerede, Balforeningerne var »i Vælten«, Sneen faldt tættere end nu og laa i længere Tid, Fjordisen skød sig op i de æventyrligste Bjærg, talrige højtriggede Skibe indstrandede paa Klitten, og man kunde se deres Mastetoppe fra Byen.

Om Sommeren saa man »Laust Frederiks« Føringsbaad ligge paa Fjorden, og senere kom Andsagers Fiskedamper og Dampbaaden »Svanen«, der lærte de Ringkøbing Damer Søsygen og Angst for Forlis at kende. Det er Synd, at »Svanen« ikke har faaet nogen Efterfølger. Dens Agterbund ligger stadig paa Havnens Brohoved og fremviser sin egen Elendighed.

Om de gode gamle Dage lod der sig meget fortælle. Mest maaske af Folk, der var komne til Skelsaar i Krigens Tid, da Tyskerne brændte

Holmslands Bro af og ved deres Indkvartering bredte panisk Skræk rundt i alle Smaahjemmene. Men Æmnet er for stort og Pladsen knap.

Vesterstrandgade, set fra »Hotel Ringkøbing«.

I Mindernes forklarede Skær ligger den lille By; hver Gade, næsten hvert Hus har sin egen Fortælling at hviske til den, der er vokset op mellem disse røde Tage og har leget i disse gamle forknebne Haver. Endnu har Byen over sig et sjældent Præg af Hygge og Stemning ogsaa for den Fremmede — men mest for den, der hører til derovre og kommer, ikke altid lige tit, men altid lige glad og gerne hjem til den fjerne lille By med de 2800 Indbyggere, med den bugtende Aa gennem de flade Enge, med Heden og Plantagerne, med Fjordens vidtstrakte Vand og Klitternes blaanende Bjærgryg og det evigt brummende Vesterhav.

III.

Borgertyper fra før og nu.

»Saa er By som Borger«. Disse gamle Ord har deres evige Ret. Vil man derfor belære andre om Tilværelsen i en By, er det tilstrækkeligt at præsentere et Antal typiske Borgere i forskellige Livsstillinger. Saa kan man selv skønne over, hvad Livet i Byen er værd.

Nu er det dog saaledes, at Tilværelsens Art i en fjærntliggende lille By som Ringkøbing allervæsenligst er bestemt af den *faste* Bestand af Borgere, som ikke bare i faa Aar, men for hele Livet hører Byen til. Kommer man ude fra og slaar sig ned i Byen bare for et kort Aaremaal, som Embedsmand, Læge, Forretningsmand, vil man vanskeligt opnaa hverken at kunne præge Byen med sin egen Personligheds Stempel eller at annamme Byens særegne Tone helt og holdent. Undtagelser gives, men de er sjældne. Gror man derimod fast i Byen og bliver stabil Borger, undgaar kun de færreste at formes til gode Lokalpatrioter — baade med disses Fortrin og Fejl.

I Modsætning til nærliggende Byer som Esbjerg, Herning og Struer, der er voksede hastigt op, er der i Ringkøbing en gammel vedtægtsmæssig Omgangstone, som enhver Fremmed, der forstaar at lytte til sligt, snart fornemmer. Der er *Familier* i Ringkøbing, *Slægter*, som har siddet ved Handel eller Haandværk det meste af et Aarhundred til Ende og skabt deres Navn og Slægtstradition stor Anseelse. Saadan noget lignende er ogsaa Tilstanden i Nabobyer som Holstebro, Lemvig og Varde

Og der er blandt tilflyttede Familier adskillige, som i den sidste Menneskealder har gjort sig ganske til Ringkøbingensere.

Fra Barndomsaarene erindrer jeg som noget særligt fremragende blandt Borgerne de to Konsuler Chr. og A. C. Husted. Aldrig kan jeg glemme det Indtryk, det gjorde paa mig at komme ind i disse to mægtige Mænds Butiker, hvor alt var saa vidunderlig gammeldags indrettet baade hvad Inventaret og den hele Betjening angik. I norske Forfatteres Skildringer fra norske Vestkystbyer har jeg senere læst om Butiksliv af vistnok ganske samme Art. En Slags Konger i Byen var disse to Konsuler gennem mange Aar. Deres Historie, saadan rent i det typiske, burde skildres for dens kulturhistoriske Værdis Skyld. I deres Tid nævnes ogsaa Særlingen Købmand Harpøth som en af Byens Rigmænd. Og i omtrent samme Tidsrum regerede Byfoged Leuning i Ringkøbing — vistnok rigtig en karakteristisk Embedsmandsfigur fra Absolutismens Tid.

Og hvilke snurrige Originaler mindes man ikke fra gamle Dage: *Wolle Kolle* f. Eks. Ja, hvem var egentlig den sære Størrelse? Han var til megen Moro for Byens Spasmagere, der bildte ham mange fæle Ting ind. Han bragte Telegrammer ud paa Landet og blev ofte narret op paa Telegrafstationen, naar det blæste stærkt, for han troede, Telegrammerne foer afsted ved Vindens Hjælp. Eller *Jesper Dam*, der ringede Kirkeklokkerne i den sælsomste kæfererede Takt. En mærkelig Mand var ogsaa *Anders Hvidkaal*, der gik rundt ved Dørene og købte gamle Ben og Klude. Dybt i Bukselommerne gemte han malproppe Svedsker, som han forærede bort til Smaapigerne for et Kys. Saa var der *Sølle Søren*, der var arrig og aandssvag og kom hyppigt paa Visit med sin falske Violin. En besynderlig Eksistens var ogsaa den processyge Holk i Holmene, gal og genial paa samme Tid. Og hvor har ikke Barnefantasiens været optaget af Skikkelser som den hvidhaarede Søren Jensen, gamle Niels Mejstrup, den stammende Ole Adam og især et Par kraftige Figurer nede fra den røde Gaard ved Fjorden: *Anders Nøhr* og *Peder Brandt*. Mangen Vintermorgen er man styrtet til Vinduet og har i Hast optøet Isblomsterne med sin varme Aande bare for at faa et Glimt af P. Brandt at se, naar han kom hivende i et Par store Træsko og, mens hans tredobbelte Næse glødede i den kolde Luft, raabte med sin sprukne Trompetstemme: »Der er — der er — der er Fisk ved æ Fy'ær!»

Parti af Østergade.

Om disse herlige gamle Mennesker skal Kapitlet imidlertid ikke handle. Det er Nutidsborgeren, som skulde karakteriseres. Der er venligst stillet Portræt og Biografi til Raadighed fra et, af Hensyn til Bogens ringe Plads, kun altfor begrænset Antal Mænd. Langt flere burde været med, om man skulde give et gyldigt Udtryk for alle Sider af Byens personlige Værdier. Valget er dog ikke sket rent tilfældigt. Der er tilstræbt en typisk Repræsentation, som antagelig vil være nogenlunde tilfredsstillende.

Se nu de to første: *Dr. Holst* og *Bankdirektør Dalgaard*. Begge er Mænd fra den gamle Tid; der er noget nationalliberalt ved deres glatbarberede Ansigter med det sorte Halsbind under den fyldige Hage. Man mindes uvilkaarlig Monrad i den grundlovgivende Rigsdag. De har begge haft deres store Betydning for Ringkøbing, virksomme Mænd, stærke Karakterer, af Væsen fornemme og jævne paa samme Tid. Dr. Holst er Byens ikke udnævnte Æresborger, men Æresborger alligevel. Altid har han været Borgerne, Hjemmene, Skoleungdommen, de Fattige en god Ven. En værdig Repræsentant for sin Stand, med stort

Navn udadtil, klog og skarpsindig, humanistisk bevæget, og i sin By jovial og bred, rigtig til Pas naar han omme i Engen sad mellem Købmænd og Haandværkere med en tørret Flynder til en Dram og en Bid Brød.

Amtmand Feddersen er, naturligt nok bl. a. fordi han bor uden for Byen, ikke indgaaet som et egenligt Led i Borgerskabets Kæde. Men alle, som har været Amtmanden nær, konstaterer med Glæde hans elskværdige Holdning, hans Imødekommen og Noblesse. Og saa er han rent fysisk set saa indtagende, utvivlsomt den smukkeste og stateligste af samtlige Danmarks Amtmænd. Han er ikke af Juristtypen, snarere ligner han en adelig Godsejer af gammel og velbevaret Race.

Om *Borgmester Ekerøth* vil Dommen, naar han engang forlader Ringkøbing — og Dommen over Dommerne falder først, naar de er rejste bort — blive den enstemmige, at mere bramfri og forekommende og venligsindet Øvrighedsperson har Byen aldrig haft. I det intelligente Ansigt, der i meget minder om Georg Brandes', spiller et Par livlige Øjne, fulde af Menneskekundskab, af Velvilje og Humør. Borgmesteren er Byens første Selskabsmand, en vittig, ofte næsten helt studentikos Taler, i Besiddelse af en Art kunstnerisk Sprogform. Der er da ogsaa Kunstnerblod i Manden. Han modellerer *con amore* og med tydelig Evne.

Kancelliraad Cramer vil længe blive mindet i Taknemmelighed af de mange fra Land og By, der søgte ham, da han residerede paa Byfogedkontoret. Hjært menneske og den personificerede Punktlighed og Retsindighed som han er, har han gjort mange Mennesker godt og vundet sig udstrakt Agtelse.

Saa er der *Bødker Lyhne* og *Boghandler Holm*. De maa nævnes sammen, fordi de er som ét — af samme Familie, gode, uadskillelige Venner og ogsaa aandeligt i Slægtskab. Her har vi den gamle Ringkøbingenser i Renkultur. Godt økonomisk situerede, praktiske Hoveder og flittige Hænder som de er, har de begge været fremme i første Række. Men det, som gør dem uforglemmelige, er deres vidunderlige Humør. Man skal have hørt Lyhne i hans Baad »Tordenskjold« fortælle om en eller anden mindre erfaren Navigators Grundstødning i den bugtede Aa, have set dette hjærtensgode Ansigt opløst i ét stort eksplosivt Grin og hørt Latterens klukke sig frem for at dømme om hans elskværdige Humør. Og Holm skal man have hørt tale omme i En-

gen paa hans egen knastørre, snøvlende Maade, naar han med barokt Vid og en paatagen Alvorsmaske, der ganske desorienterer Fremmede, som en myndig »pater familias« snærtede en eller anden Formastelig i det muntre Fostbroder-Selskab, der under Navnet »Den faste Stok« i en Menneskealder har gjort »Sommerlyst« til et af de originaleste borgerlige Forlystelsessteder i Danmark.

I nær Slægt med det Lyhne-Holmske Humør er Humøret hos den uundværlige Ringkøbingensiske Opmuntringsraad *Gartner Svend Kjærgaard*. Hans Lune er bare endnu frodigere, hans Paahit fulde af godlidende Spottetrang, af evigt aarvaagent Blik for Medmenneskers lattervækkende Egenskaber. Han er en Ernst Bojesen paa vestjydsk Grund og ligner ogsaa Bojesen deri, at han er dygtig, myreflittig og altid paa Færde. Borgere som Skomager Bisserup og Bundtmager Beck er fortræffelige Afarter af samme muntre Type. Og *Redaktør Fastrup* er med sin mere stillfærdige Karakter ikke mindre lun og opfindsom, en meget søgt og god Kammerat, en Mand, der skønt han har en videre Horisont end Flertallet af Borgerne, har forstaaet at passe sig ind i de stedlige Forhold og blive afholdt som meget faa Tilflyttede.

Kammer Holbek hører egenlig samme Kres til og er skattet af den. Men der er i ham noget af en Kunstnernatur, som af og til fører ham ad andre, ad hans egne Veje. Stemningsmenneske er han, et medfølende Hjærte, et Stykke af en Lyriker og teknisk Opfinder, et spekulativt og bevægeligt Gemyt, en af de faa Mænd, man trøstigt kunde gaa til og betro sin tungeste Sorg.

To Mænd som *Fiskeeksportør Dyekjær* og *Købmand Mads Mikkelsen* ligner hinanden i meget og er dog saare forskellige. Ved ægte jydsk Energi og Driftighed er de hver især fra beskeden Oprindelse gaaet frem og har skabt sig solide Forretninger. Begge har i høj Grad været godgørende og bærer Dagen i Dag Lønner derfor i den Hengivenhed, hvormed Smaafolk ser op til dem. Men medens Mads Mikkelsen personlig har levet noget tilbagetrukken har Dyekjær paa forskellige Omraader været aktivt med i forskelligt offentligt Liv. Det er to støtte og begavede Mænd, som gør Byen Ære.

Om *Politibetjent Erichsen*, der nu virker paa Byfogedkontoret, skal jeg af nærliggende Grunde ikke udtale andet, end at han

skønt Københavner, nærer dyb Kærlighed til den By og Egn, hvor han i næsten 30 Aar med alle sine aandelige og legemlige Kræfter til Indsats har røgtet en ofte besværlig Gerning, og hvor han har modtaget saa mange kærkomne Beviser paa sine Foresattes og Befolkningens Sympati.

Sagfører Frølund, Konsul Berthelsen og Hotelejer Schiønning er ypperlige Repræsentanter for det i Ringkøbing, der har et noget større Snit end mestendels Byen selv og som dog passer saa tiltalende ind i Byens hele Fysiognomi. De er smarte Mænd, alle tre. Altid er de virksomme, altid gaar de i Spidsen, meget formaar de i Kraft af deres Evner og sociale Position, og meget godt udretter de, men naar Arbejdet er til Ende, forstaar de ogsaa at nyde Livet som de Grand-seigneurer de er. Vel ingen af de mange, der har holdt Auktioner paa Klitten, har været yndet som Frølund. Uopslideligt var hans Humør; hvor kunde han dog drive Prisen ivejret med en Vits, helst en saftig, som alle forstod og lo hjærteligt ad. I en Fart gik alting for ham, hans Tale som hans Pen, et hurtigt, klart Hoved er han, og ved de traditionelle Gilder hos Strandfogderne holdt han ud med de stærkeste. Der vil gaa Ry af ham længe. Konsul Berthelsen og Hotelejer Schiønning er to af Byens mest repræsentative Mænd. Berthelsen har udviklet sig til Taler af Rang, hans altid interesserede, stort anlagte Karakter, hans uegennyttige og offerberedte Stræben har bragt ham meget Arbejde i offentlige Sager ogsaa langt uden for Byens Grænser. Han er noget af et Navn i Landet. Og en fortræffelig Mand er han, en yderst vindende Personlighed. Schiønning er vel nok Byens mest overlegne Karakter, en klog Skeptiker, et kvikt Hoved. Han besidder en meget korrekt og facil Fremtræden, er som Byrådsmedlem moderne Fremskridtsmand og er, uden Sammenligning, de danske Provinsbyers første Vært hvad de personlige Egenskaber angaar. Hans Hotel er tilmed saa godt, at ingen har andet end Ros at sige om det — forbavsende godt for saa lille en By, absolut første Klasses, hyggeligt og fikst.

Apotheker Heiberg staar de sidstnævnte tre Herrer nær. Og saa han er noget af en Grand-seigneur. En munter Karakter har han alle Dage været, og nu, han sidder som Justitsraad, er Humøret lige ungt endda. Foruden en velgørende aaben Elskværdighed er der i Heiberg en glødende Enthousiasme for visse store Bestræbelser. Han er Idealist. Ivrig begejstret for

Teaterkunst, selv en habil Dilettant, varmlodig sønderjydsK Patriot, Hededyrker og Forsvarsven og Kongebeundrer. Trods sidste Egenskab dog Demokrat i Hjærtet — i det gode Hjærte, han har for alle, der lider.

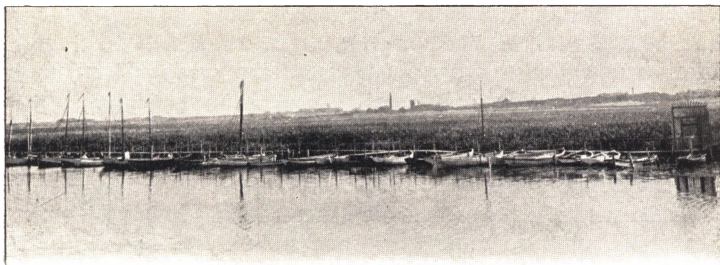
Kreditforeningsdirektør Hoppe er som Borger i Ringkøbing endnu ung. Han efterfulgte den altfor tidligt afdøde Direktør Clausen, der var saa værdifuld en Mand i sin Stilling og for Byen. Hoppe er en fint dannet Personlighed, en elegant Gods-

Torvet.

ejer-Type, Landjunkeren paa Bygrund, en yderst forekommende Mand og en Pryd for Byen. Om *Overbanemester Trap* kan det ogsaa siges, at han pryder Byen, Kavalér fra Top til Taa som han er, charmerende venlig, ens overfor Høj og Lav, fuld af Liv, urokkelig elegant i sin Optræden, meget af en »Verdensmand«. Altid hilser han chevalereskt og smiler indtagende elskværdigt. Man tror sig paa det fashionable københavnske Strøg, naar man møder ham paa Ringkøbing Bredgade.

Tre ægte Vestjyder er *Sagfører Kamp*, *Læge Strandbygaard* og *Folketingsmand Christensen-Stadil*, alle fødte derovre, alle af lændig Oprindelse og alle af Anlæg og Interesse politisk Radikale. Om Christensen-Stadil, der jo ikke i egenligste Forstand

Lystbaadene i Aaen.

er Ringkøbingenser, skal alene nedenstaaende Biografi give Oplysning. Sagfører Kamp, hos hvem den politiske Side ikke mere synes stærkt fremtrædende, er en meget sympatetisk Personlighed, tilsyneladende af et noget tilknapet Væsen, i Virkeligheden saa jævn og hjælpsom, saa ligetil og meddelssom som nogen og langtfra lutter Jura og Prokurator. Interesseret i Literatur, vaagen over for allehaande Nutidsrørelser, en beundret Leder af den stedlige Odd-Fellow Loge og som Sagfører baade duelig og rettænkende. Tilknapet kan ogsaa Læge Strandbygaard forekomme ved flygtigt Bekendtskab. Ser man nærmere til, vil man dog snart opdage, at hans beherskede Ydre bære er en Form for stilfærdig, prunkløs Optræden. Det brænder i denne Mand. Jeg vil tro, han er Byens radikaleste Hoved, i hvert Fald har han den videst omfattende Nutidsdannelse i

Byen. Han har læst og tænkt meget, er bevandret i Psykologi, Literatur og Kunst, i Sociologi og Politik, og besjælet af moderne frisinde Humanisme, maaske er han lidt af en idealistisk

Vestergade.

Socialist eller Republikaner, men gaar fredelig omkring og øver forsaauidt en Mission ved at vise Byen, at det at være »rød« ikke gør sin Mand uomgængelig. Strandbygaard er tværtimod bekendt for sin store Elskværdighed. I hans smagfulde Hjem træffer man Gengivelser af Verdensgalleriernes fineste Kunst. Han har Kultur altsaa — og er tilmed en dygtig, meget søgt og godgørende Læge.

Skoleinspektør Andersen er den mest nidkære Mand, jeg kender. Fra Skoletiden mindes jeg med stille Gysen hans ubestikkelige Strængthed over for hver lille Efterladenhedssynd. Han var den straffende Retfærdighed, en Pædagog af den gamle Skole, med hvem jeg vistnok stod mig snavs. Men dygtig som Lærer i et vist givet Pensum, det var han — dygtig som ingen anden i Skolen. Han forstod at holde Eleverne til Bogen. Man lærte sine Ting hos den Mand. Alvorlig og myndig og altid paapasselig. Et Pligtmenneske af reneste Vand, en beundringsværdig Ordensinspektør, en stærk, respektindgydende Karakter, min eneste Bussemænd i Skolen. Men naar han ind mod Ferietidene eller paa sin egen Fødselsdag, eller en af Elevernes, læste højt i Klassen, næsten altid af Blicher, da blev han min Ven. Med Matematikken fik han aldrig gjort mig glad, men han lærte mig at elske Blicher, og det takker jeg ham for. Endnu kan jeg høre hans fortræffeligt jydsk Betoninger i »E Bindstouw«. De Gange, jeg sidenhen selv har læst højt af Blicher, har jeg grebet mig i at efterligne min gamle Skoleinspektør.

Andreas Beiter, ved Skæbnens tidlige Ugunst Fotograf, ved Skæbnens senere Velvilje Redaktør, rosværdig i begge Egenskaber, men som Forfatter mit Hjærte nærmest — er en stille Mand med en dyb Grund. Der er Stof i ham til en Tænkter. Han filosoferer mere end han iagttager. Et religiøst Gemyt, der i ustanselig Kamp med sig selv har haft skiftende Gudsopfattelser og nu staar tryk i den frikirkelige Lejr. Hans skildrende Evne, som under gunstigere Forhold sikkert kunde have bragt ham godt frem som Forfatter, har dog resulteret i mange gode Fortællinger. Ogsaa gode Vers skriver han, mest fortællende. Han er levende med i alle aandelige Strømninger, fuld af Varme, en Kunstner i Hjærte og sært isoleret som Borger i Ringkøbing.

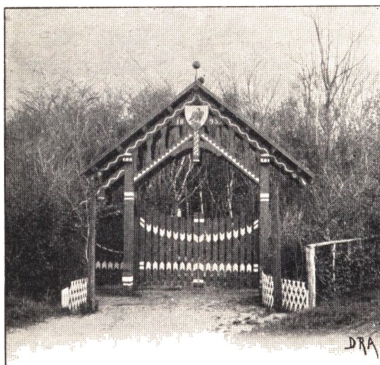
Redaktør Petersen hører ogsaa til de Radikale, der forsoner anderledes Tænkende med den røde Farve. Fredeligere Mand gives jo ikke, en brav Karakter, der aldrig fortrædiger nogen,

et reelt og værdifuldt Menneske, som alle lærer at sætte Pris paa. Skønt Østsjællænder finder han sig godt til Rette blandt Vestjyderne, der ogsaa er godt tilfredse med ham og har slaaet tættre og tættere Kres om hans Blad, saa det har taget stort Opsving. Han er som Grundtvigianer og Bergianer trofast og grundfæstet. Desuden er han vel belæst og har mange smukke Interesser.

Om *Orgelfabrikant Andresen* og *Købmand Traberg* kan det med Sandhed siges, at de er *selfmade* Mænd i god Forstand. Fra smaa Forhold har de svunget sig i Vejret, og man kan ikke andet end beundre Resultatet af deres eksemplariske Flid, personlige Duelighed og Forretningstalent. Det er blandt andet ved saadanne Mænds Arbejde, at en ny og moderne Tid er kommen til Byen. Der er Fart i alt, hvad de tager sig for. Og de ser stort paa Forholdene. Andresen har med sin Orgelfabrik bevist, at en Fabriks nok saa fjærne Beliggenhed intet betyder for Varenes Afsættelighed, naar bare Varen er god. Og bedre Orgler end Andresens findes ikke her i Landet. Til en endnu yngre Generation hører *Tobaksfabrikant Karl Mølgaard*. Det er morsomt for en ung at se en af sine jævnaldrende i Spidsen for en stor Bedrift. Fabriken er grundlagt 1830, og i de første 50 Aar fabrikeredes der kun den over hele Jylland bekendte Kardusskraa. Først midt i Firserne begyndte afdøde Agent Mølgaard at lave Røgtobak, Rulleskraa og Cigarer, Forretningen udvidedes stadig, og nu beskæftiger den 85 Arbejdere. Dens ypperlige Drift skyldes i lige Grad Brødrene Karl og J. P. Mølgaard samt deres Halvbroder Valdemar Lange. Sidstnævnte, der rejser for Forretningen, er et mangesidigt og opfindsomt Talent.

En anden Repræsentant for yngste Generation er *Silius Paulsen*, nu, trods sin Ungdom, Kreditforeningsdirektør i Randers. Han er med her i Bogen som Bevis paa, hvad en ung Ringkøbingenser har kunnet drive det til ved egne fortrinlige Evner — uden noget at begynde med, uden Protektion, mod allehaande Hindringer. Han satte sit Maal lidt længere oppe end de fleste af sine Bysbørn, og han naaede det tidligere end nogen skulde troet det. Han er et Mønster paa en dygtig Vestjyde.

Gemt tilsidst er *Skræder C. Busted* — gemt, fordi han repræsenterer det nyeste Nye i Byen: Socialdemokratiet! Ja, er det

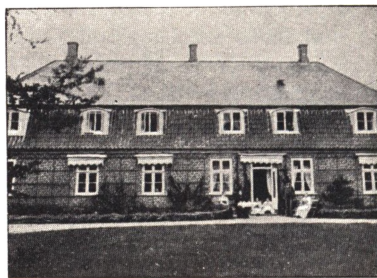
Indgangsport til Lystanlægget.

nu ikke forskrækkeligt, at heller ikke Ringkøbing skulde blive forskaanet for at se den røde Fane udfoldet! Hvem skulde troet det for bare femten Aar siden. Den Gang var »Svendene« ikke organiserede, og deres sociale Position lod meget tilbage at ønske. Det var ikke langt fra, at de var en Kaste for sig selv, denne deres Isolation virkede skadeligt ogsaa paa deres egen Selvagtelse, og »blaa Man-

dag« hørte til Ugens Orden. Men nu! Hvor har de hævet sig socialt, økonomisk og kulturelt. De er sikkert et godt Stykke videre i almindelig Oplysning end Handelskommiserne, som jo rigtignok ogsaa har en sørgelig knap Fritid. I 1892 stiftedes Fællesorganisationen med 43 Medlemmer, nu tæller den omkring 100 Medlemmer og er stadig i Stigning. I Ligningskommissionen har den sin egen Mand og til en Byraadsplads aspirerer den med Rette og forhaabentlig en snarlig Gang med Held. Det er besynderligt at sammenligne en »Svend« fra Firserne med vore Dages fagorganiserede Svende. Og det er glædeligt for alle Parter. Byens Fysiognomi er bleven ligesom skarpere og renere i Linjerne ved denne Forandring. Ogsaa i Ringkøbing er der stiftet meget godt, bygget mange gode Hjem under den røde Fane — *det* er anerkendt af alle.

Endnu kunde der nævnes mange Borgertyper. Det er trist at maatte stanse.

Gamle Storborgere som Murmester Rosengaard og Karetmager Ellerbek, en saa anset og samvittighedsfuld Læge som Distriktslæge Melchiorsen, dygtige Haandværkere som Snedker Arent,

Amtmandsboligen »Rindomgaard«

Bogtrykker Rasmussen, Murer Kjeldsen, Maler Olsen og Slagter Nielsen, driftige Folk som Karetmager Bildt og Uldspinderiets Indehavere Sperling og Christensen, Mænd som den ejendommelige og i Sandhed patriotiske Eneboer Købmand Schubert, den begavede og ivrige Bogholder Krarup, saa noble Karakterer som Sagfører Tang eller Broderen Købmand Tang eller Skolelærer, Kordegn Nielsen, en saa stout og indflydelsesrig Skikkelse som Bager Lund, en karakteristisk Sømandstype som Købmand Kolbye, ja, og en stor Række yngre Handlende f. Eks. Vald. Jacobsen, S. Sørensen, Jørgen H. Nielsen, Koldborg og adskillige af Arbejderpartiets bedste Navne — alle disse og mange flere burde have været med, naar man endelig er kommen ind paa det frygtelige Skraaplan at nævne Navne og sige noget pænt og saavidt muligt betegnende om dem alle. Men nu er Kapitlet ude. Endnu føjes kun nogle biografiske Noter til Portræterne. Er Personernes Karakteristik mangelfuld, har jeg vurderet for højt eller maalt for knapt, vil den stedlige private Passiar Mand og Mand imellem og paa Gæstgivergaard, i Haandværkerforening, paa Kontor, i Butik og paa Værksted, nok vide at regulere Vurderingen — kender jeg Ringkøbingenserne ret. Og saa er der jo ingen videre Skade sket. Desuden — Meningen har virkelig været den bedste.

Portrætter og Biografier.

Justitsraad, Dr. med. Holst (Erik Begtrup) er født 1828 paa Mors. Student 1846 fra Slagelse Latinskole, Kandidat 1853. Deltog i sin Studentertid som Underskibslæge i Trearskrigen, var i det frygtelige Koleraaar 1853 Stads- og Distriktslæge i Korsør, hvor Epidemien optraadte særlfg dræbende. Tog 2 Aar senere Doktorgraden for en Afhandling om Koleraens Forløb i Korsør og ansattes omtrent samtidig som Amtsfysikus i Ringkøbing. Har her været Byraadsmedlem i 30 Aar, Formand for Fattigudvalget og den ledende Mand paa talrige Omraader, Medlem af Bankraadet, Bestyrelsesmedlem i mange Foreninger, selskabelige saa vel som velgørende, har stiftet den stedlige Odd-Fellow-Orden, været den Førstemand i mange Aar, Indehaver af den næsthøjeste Rang i den danske Odd-Fellow-Orden, Medbestyrer af Kronprins Frederiks Fond, Dannebrogsmænd, Ridder af Dannebrog og Kommandør af Dannebrog. Har skrevet en stor Del videnskabelige, populært oplysende, socialt og sanitært opdragende, polemiske og agitatoriske Pjecer og Artikler samt holdt talrige Foredrag.

Bankdirektør P. Dalgaard, R. af D., er født i Ulfborg 1822 og etableret i Ringkøbing som Købmand 1847. Har i den følgende Tid indtaget nedennævnte Stillinger: Revisor i Sparekassen (fra 1853), Revisor i Kreditforeningen (fra 1860), Medlem af Overformynderiets Laanebestyrelse for Ringkøbing Amtsrads-kres (fra 1869) og dens Formand (fra 1890), administrerende Direktør for Ringkøbing Bank (fra 1872) og Branddirektør for Byen (fra samme Aar) samt

Justitsraad, Dr. med.
Holst.

Bankdirektor
P. Dalgaard.

Amtmand Feddersen.

Borgmester Ekeroth.

Kancelliraad Cramer.

Bødker Lyhne.

Boghandler N. P. Holm.

(fra 1878) Medlem af Forligskommissionen. Udfører endnu samtlige disse Bestillinger. Var i 14 Aar (fra 1859—72) Byraadsmedlem, i 10 Aar Medlem af Ligningskommissionen og i 24 Aar Kirkevæрге.

Amtmand Feddersen, R. af D., (Gustav Hakon Valdemar) er født i København 1848, Student fra Herlufsholm 1867, studerede først i tre—fire Aar Polyteknik, derefter Jura og blev Kandidat i 77. Hans juridiske Løbebane har været følgende: Først i 2 Aar Assistent i Generaldirektoratet for Skattevæsenet, saa i 10 Aar Fuldmægtig ved Sjællands Stiftamt og samtidig Volontør, senere Assistent i Indenrigsministeriet, hvor han fra 93 blev Fuldmægtig og fra følgende Aar Ekspeditionssekretær. Udnævnt til Amtmand over Ringkøbing Amt 19. Juni 1895, er Medlem af Bestyrelsen for Kronprins Frederiks Fond og af Bestyrelsen for Vemb-Lemvig Jernbaneselskab samt Medlem af den jydsk Jernbanekommission af 1898.

Borgmester Ekeroth (Richard Conradt) er født i Kolding, Student fra Horsens 1870, Kandidat 1876, var i 2 Aar Assistent under Københavns Magistrat og manuducerede samtidig til juridisk Eksamen. Fra 78—85 Fuldmægtig paa Aarhus Byfogedkontor, derefter i 10 Aar dels Førstefuldmægtig ved Voer og Nim Herredsfoged, dels konstitueret i Embedet og siden 14. Februar 1895 Byfoged i Ringkøbing og Herredsfoged i Ulfborg-Hind Herreder.

Kancelliraad H. C. Cramer er født 1846 i Vorbasse Præstegaard, tog 1863 Præliminæreksamen fra Aalborg Katedralskole, i 1867 dansk juridisk Eksamen, var derefter i 20 Aar Fuldmægtig paa Bølling-Nørre Herreders Kontor i Skjern, fra 1. Maj 1887 til Efteraaret 1900 Førstefuldmægtig paa By- og Herredskontoret i Ringkøbing. Udnævntes 26. Maj 1892 til Kancelliraad.

Bødker Knud Lyhne, Dbmd., er født 1824 i Ringkøbing, overtog i 1846 Faderens Bødkerværksted. Inkaldtes ved Krigens Udbrud i Marts 1848 til København, sendtes efter en kort Skoletid til Armeen, indtraadte i 1. Jægerkorps, deltog i forskellige Slag, saaredes ved Isted af en Kugle i Brystet, kom paa Lazaret i Flensborg, senere til Odense, kasseret og hjemsendt 1850. Tog Borgerkab i Ringkøbing 1851, giftede sig Aaret efter, oprettede 1857 en Sygekasse for Haandværkssvende, der endnu bestaar, valgtes 1859 ind i Ligningskommissionen, var Byraadsmedlem fra 1862—74, blev under Krigen i 1864 sammen med otte andre fremragende Ringkøbing-Borgere ført fra Byen af østrigske Soldater til preussisk Fangenskab i Rendsborg som Gidsler for 40,000 preussiske Daler, som Ringkøbing var dømt til at betale i Brandskat. Løslodes faa Dage efter. Var i 1861 Medstifter af Ringkøbing Haandværkerforening, sad i dens Bestyrelse i 30 Aar, deraf de 15 Aar som Formand. I 1868 Medstifter af Foreningen »Sommerlyst«, i flere Aar dens Formand. Blev i 1877 autoriseret Vejer og Maaler, var i 1879 Medlem af Kommiteen til Oprettelse af Friboliger for gamle Haandværkere og deres Enker og sidder endnu i Bestyrelsen.

Boghandler N. P. Holm er født i Ringkøbing, har i henved 50 Aar drevet den Boghandel, som Sønnen, Peter Holm, nylig har overtaget. Var i 12 Aar Byraadsmedlem, i ca. 25 Aar Bestyrelsesmedlem i Haandværkerforeningen, har været Kasserer for Foreningens Enkefond fra den i 1867 blev stiftet og er Medstifter af Engforeningen »Sommerlyst«.

Kæmmer Carl Holbek er født i Ringkøbing 1840, lærte fra 1855—1860 Handelen i Holstebro, var dernæst i 3 Aar Kommis i Struer, deltog i Krigen 64 som Underkorporal, etablerede sig efter Krigen som Købmand i Tarm, flyttede efter 3 Aars Forløb til Hjerme, var Købmand og Gæstgiver der fra 1868—73, blev 1872 Indehaver af Ringkøbing Jernstøberi og Maskinfabrik, som han drev

Kæmner Holbek.

Redaktør Fastrup.

**Handelsgartner
Sv. Kjærgaard.**

**Fiskeeksportør
Dyekjær.**

Politibetjent Erichsen.

**Købmand
Mads Mikkelsen.**

Sagfører Frolund.

Konsul Berthelsen.

Hotelejer Schiønning.

Kreditforeningsdirektør,
Godsejer Hoppe.

Overbanemester Trap.

Apoteker,
Justitsraad Heiberg.

Sagfører M. P. Kamp.

Folketingsmand
J. C. Christensen (Stadil).

Læge Strandbygaard.

Skoleinspektør Andersen.

Fotograf Andr. Beiter.

Redaktør Petersen.

til 1897, da han blev Kæmner. Var fra 1877–89 Byrådsmedlem og havde som saadan særlig at gøre med Fattigvæsenet og Bygnings- og Brandvæsen, har to Gange siddet i Ligningskommissionen og har fra 1880 været Medlem af Haandværkerforeningens Bestyrelse og fra 1887 Formand for Ringkøbing Skytte- og Gymnastikforening.

Redaktør Fastrup er født 1855 i Gjellerup Sogn ved Herning. Begyndte allerede som 17-årig at skrive Artikler i »Herning Folkeblad«, opholdt sig 1874–75 i Norge, dels paa Rejser, dels paa Højskoler, var Vinteren 1881–82 paa den udvidede Højskole i Askov, derefter i et Aarstid Medarbejder ved de danske Blade i Flensborg. Fra 1884–89 stedlig Redaktør i Silkeborg af »Aarhus Folkeblad«s Aflægger der »Silkeborg Folkeblad«. Fra 1. Juli 1889 ansvarshavende Redaktør af »Ringkøbing Amts Avis«. Byrådsmedlem fra 1894 og fra 1891 Formand for Ringkøbing Amts Skytteforening.

Handelsgartner Sv. Kjørgaard, født i Ringkøbing 1843, fra Ungdommen uddannet i sit Fag, anlagde tidligt eget Gartneri, som blev energisk drevet frem. Har i 12 Aar siddet i Ligningskommissionen, er Byrådsmedlem paa syvende Aar og Medlem af Lystanlæggets Bestyrelse.

Fiskeeksportør J. C. C. Dyekjær er født i Stadil 1835, var først ved Landvæsenet, gik 18 Aar gl. tilsøs, først med en Sælfanger. Var i 1859 ude med Fregatten »Thetis«, siden med Orlogsbriggen »St. Thomas« i Vestindien. Fo'r paa de lange Rejser — til Ostindien, Kina, Australien — blev Styrmand, sejlede som saadan med en Bark fra København. Giftede sig i 1868 hjemme i Stadil og bosatte sig i Ringkøbing, fik Borgerskab som Værtshusholder, senere som Købmand, drev væsentligst Fiskehandel og er nu blandt Vestjyllands største Fiskeeksportører. Har i 12 Aar siddet i Ligningskommissionen og er Medlem af Sørenten.

Politibetjent P. H. Erichsen, født i København 1843, kom ved Konfirmationsalderen til Jylland og lærte Landvæsen paa en større Gaard i Viborg-Egnen. blev, efter overstaaet Militærtjeneste i Viborg Opsynsbetjent i Straffeanstalten, efter 5 Aars Tjeneste dér ansat som Politibetjent i Ringkøbing By og Ulfborg-Hind Herreder (1. Decbr. 1873), forblev i denne Stilling til Efteraaret 1900, ved hvilket Tidspunkt han ansattes som privat Fuldmægtig paa Byfogedkontoret, hvor han siden 1873 havde fungeret som Kontorist og samtidig været Auktionsholderens Assistent ved Strandings- og Forstrandsauktionerne. I en lang Aarrække Medlem af Borgerforeningens Bestyrelse, Agent for »Nye danske Brandforsikringsselskab«, Byrådssekretær og Raadhusarkivar. Dannebrogsmænd fra 1895.

Købmand Mads Mikkelsen, født i Breining 1842, begyndte 1869 en Kornforretning i Ringkøbing, udvidede snart Forretningen til at omfatte ogsaa Foderstoffer, senere desuden Kolonialvarer. Var en Aarrække Medlem af Ligningskommissionen og Overformynderiets Laanebestyrelse samt Medlem af Bestyrelsen for de fattiges Kasse.

Sagfører Th. Frølund er en Mand op imod de 60 Aar. Tog dansk juridisk Eksamen 1864, blev Fuldmægtig paa By- og Herredskontoret i Ringkøbing, hvor han virkede i nogle og tyve Aar og særlig havde med Skifte- og Auktionsvæsenet at gøre, til han i 1887 trak sig tilbage for at begynde den Sagførervirksomhed, han endnu driver. Er Medlem af Byraadet.

Konsul G. Berthelsen er født i Ringkøbing 1850, lærte Handelen og var siden Kommis hos Konsul Chr. Husted, etablerede sig 1881 som Købmand, udnævntes samtidig til portugisisk og hollandsk Vice-Konsul. Siden 1888 Byrådsmed-

Orgelfabrikant Andr sen.

Købmand Traberg.

Skr eder Busted.

Fabrikant
Karl Mølgaard.

Kreditforeningsfuldm.
Silius Paulsen.

lem, Formand for dettes Fattigudvalg, i flere Aar Bestyrelsesmedlem i baade den stedlige Handelsforening og Borgerforening, nu Formand i begge disse Foreninger. Formand for den lokale Fiskeriforenings Bestyrelse og for de samvirkende jyske Fiskeriforeninger samt Medlem af Dansk Fiskeriforenings Bestyrelse. Ivrig og opofrende Talsmand for Vestkysthavnesagen.

Hotelejer H. Schiønning, født i Aalborg 1853, overtog i 1879 Hotel Ringkøbing, gav Anledning til at Søndervig Badehotel blev bygget, forestod Driften deraf de to første Aar (1884—1885), anlagde samme Aar Telefonledning mellem Ringkøbing og Søndervig, startede i 1890 Ringkøbing Telefonselskab. Byraadmedlem fra 1890, Medlem af Bankraadet i Ringkøbing Bank, Medlem af Ringkøbing Handelsforenings Bestyrelse, Viceformand og Kasserer i Hotelforeningen for Jylland og Fyn, Repræsentant for Understøttelsesforeningen for trængende Købmænd i Damarks Købstæder samt Strandingskommission r.

Kreditforeningsdirektor Hoppe (Christian Benzon) er født 1844 paa Island, hvor Faderen var Stiftamtmand. Student fra Sorø Akademi 1842, juridisk Kandidat 1870. Købte 3 Aar senere Hovedgaarden »Pallisbjerg« ved Nissum

Fjord, som han for nogle Aar siden har bygget nydeligt op. Har drevet sin Gaard med stor Dygtighed. Har en lang Aarrække været Formand for Ulfborg-Hind Herreders Landboforening, været Landvæsenkommissær, Amtsraadsmedlem, Repræsentant af jydsk Haveselskab, i Hedeselskabet og Landbygnin-gernes Brandforsikring, siden 1880 Revisor i den vest- og sønderjydske Kreditforening, hvis administrerende Direktør han blev efter Direktør Clausens Død.

Overbanemester Vilhelm Trap, Søn af den bekendte Minister Geheimekonferensraad Trap, født 1849, blev Sekondløjtnant 1869, gik Aaret efter til Landvæsenet, købte i 1876 Vamdrupgaard, solgte den nogle Aar senere, da Konjunkturerne var stadig nedadgaaende, fik i 1882 Ansættelse ved nye Statsbane-anlæg, i 1884 ved jydsk-fynske Statsbaner som Assistent ved 5. Banesektion i Viborg og kom 1888 til Ringkøbing som Overbanemester.

Apoteker H. L. Heiberg er født i Herning 1852, blev som sin Fader og Bedstefader Discipel paa Løveapoteket i Odense, tog Kandidateksamen 1878, gjorde Tjeneste hos Faderen paa Ringkøbing Apotek, overtog dette 1885 og driver det endnu. (Apoteket har i tre Generationer været ejet af den Heibergske Slægt.) Er ivrig Plantningsven og har i en lang Aarrække været Formand for Udvalget for Byens Lystanlæg, som hans Fader, Justitsraad C. C. Heiberg har anlagt. Er Formand for den stedlige sønderjydske Forening. Blev efter Apo-tekets 150 Aars Jubilæum Aar 1899 udnævnt til Justitsraad.

Sagfører M. P. Kamp er født 1856, dansk Jurist fra 1879, Sagfører i Ringkøbing fra 1882, Medstifter af Aktieselskabet Ringkøbing Landbobank og Medlem af dens Direktion (1886), Branddirektør for Ulfborg-Hind Herreder (1886) og fra samme Tid Agent for det gensidige Forsikringsselskab »Danmark«. I en Del Aar Medlem af og Formand for Ligningskommissionen. Formand i Odd-Fellow-Ordens Ringkøbing-Loge.

Folketingsmand J. C. Christensen (Stadil) er født 1856 i Hoven Sogn ved Tarm, opholdt sig fra sin Konfirmation og til 1874 hjemme i Faderens Hedegaard og deltog dels i Arbejdet og var dels Biskolelærer. Kom en Tid til Fyen som Friskolelærer, blev Elev paa Grundtvigs Højskole, tog efter to Aars Ophold paa Gedved Seminarium Skolelærerexamen 1877. Blev Hjælpelærer i Bjerre Herred, var senere Lærer ved Holstebro, ved Vejle og ved Horsens, blev i 1887 Lærer og Kirkesanger i Stadil, hvor han endnu fungerer. Har fra sin tidligste Tid, særlig siden Begyndelsen af Halvfjerdserne været interesseret i Politik. Valgtes 21. Januar 1890 til Medlem af Folketinget som radikal Venstre-mand. Er i Kresen beundret og afholdt af alle.

Læge Bertel Strandbygaard, født i Nærheden af Ringkøbing, boede paa Faderens Gaard og deltog i Arbejdet dér til sit 19 Aar, besøgte Staby Højskole, rejste til København for at studere, undervistes privat til Studentereksamen, som han tog i 23 Aars Alderen. Studerede i et Par Semestre Dissektion i Lund. Efter Kandidateksamen flittigt besøgt indenlandske og tyske og engelske Kliniker og funderet sig i sit Fag særlig som Øjenlæge. Har virket i Ringkøbing i 11 Aar og har der en søgt Privatklinik i Øjensygdomme. En Del Artikler af faglig Art har han skrevet i Blade og Tidsskrifter, har desuden holdt hygiejniske Foredrag ved Skolemøder og for Arbejdere og er den, hvem Folkeuni-versitetstankens Fremgang i Ringkøbing særlig skyldes. Han er Foreningens Formand.

Skoleinspektør Andersen (Peter Christian), født 1840, ansat ved Ringkøbing Skole 24 December 1868. Var en Aarrække Formand i Borgerforeningens Be-

styrelse og Medlem af Ligningskommissionen og var i sin Tid Medlem af Forretningsudvalget for Tilvejebringelsen af Friboliger i Ringkøbing.

Andreas Beiter (Fotograf, Redaktør og Forfatter), er født i Nordslesvig, kom i 6 Aars Alderen til Tarm og har fra 1884 boet i Ringkøbing, hvor han har fotografisk Atelier og er stedlig Redaktør af *Holstebro Avis'* Ringkøbing-Udgave »Ringkøbing Avis«. Har, navnlig i Almanakker, skrevet en stor Del Digte og Fortællinger, udgivet en Samling hos Milo i Odense (»Vers og Prosa«), desuden skrevet meget i stedlige Aviser og i Blade som »Nutiden«, »Nordstjernen« og »Husvennen«.)

Redaktør L. P. Petersen, født 1857 i Havnlev paa Stevns, besøgte som ung Brøderup og Hjørnlunde Højskoler, var senere 2 Aar til videregaaende Kursus paa Askov. Virkede fra 1884—92 som Lærer ved Privatskoler, overtog Oktober 1892 den stedlige Redaktion af »Ringkøbing Amts Dagblad«, en Aflægger af det Bergske Blad i Kolding. Har holdt en Del Foredrag paa Egnen. Skabte Bladet saa godt Fodfæste, at der 1899 kunde anlægges eget Trykkeri. Redigerer nu Bladet sammen med Chr. Nielsen, forhen i Holbæk.

Orgelfabrikant Joh. P. Andresen, der er omkring 50 Aar, kom til Ringkøbing først i Firserne, drev i en halv Snøs Aar Snedkerforretning og spillede i Byens Orkester. Gjorde i Begyndelsen af Halvfemserne et Forsøg med at bygge et Orgel-Harmonium. Forsøget lykkedes, og han arbejdede paa egen Haand videre, fik snart et mindre Orgelværksted i Gang og modtog flere fremragende københavnske Musikavtoriteters rosende Udtalelser om Fabrikatet. I 1893 dannedes der Firma, idet Tandlæge Gravesen og Sagfører Tang indtraadte som Kompagnoner. I 1897 overflyttedes Forretningen til nye, store Lokaler, Dampkraft anvendtes, og der beskæftiges nu indtil 20 Mand. Fabriken er en af de største i sin Art i Danmark. Rejste i 1896 og 1897 paa Legat til Tyskland og studerede Orgelbyggeri. Sølvmedaille paa Udstillinger i Holstebro og Malmø.

Herre-Ekviperingshandler C. Traberg er født i Holstebro 1857, kom i 1872 til Stadil i Handelslære, lærte ud som Manufakturist i Herning, blev i 1886 etableret i Ringkøbing, har skabt sig en stor Forretning.

Skræder C. Busted er en Mand op mod de Fyrre, kom til Byen i Halvfemserne, er første Svend paa Trabergs Værksted og Formand for den stedlige socialdemokratiske Arbejderorganisation.

Tobaksfabrikant Karl Mølgaard er kun 28 Aar gl., har Præliminærekseramen og Handelseksamen, er ældste Søn af afdøde Fabrikant J. B. Mølgaard og er Prokurist og Bogholder i den store Forretning, hvis nominelle Indehaver er Enkefru Mølgaard.

Kreditforeningsfuldmægtig Silius Paulsen er født 1873 i Ringkøbing. Gik som ung til Søs, var en Tid Elev paa Sønderofficersskolen, opgav denne Vej af Helbredshensyn, kom paa et københavnsk Sagførerkontor, tog Præliminærekseramen og dansk juridisk Eksamen. Gjorde Tjeneste paa et østjydsks Retsbetjentkontor, ansattes derfra som Fuldmægtig i den vest- og sønderjydske Kreditforening, blev samtidig et Aarstid stedlig Redaktør af »Ringkøbing Avis«, startede »Kreditforeningstidende«, blev dennes Redaktør og har nu med stor Energi skabt en ny, jydske Kreditforening med Kontor i Randers, hvis administrerende Direktør han er.

Dalgas-Mindestenen i Dejbjerg Bakker.

IV.

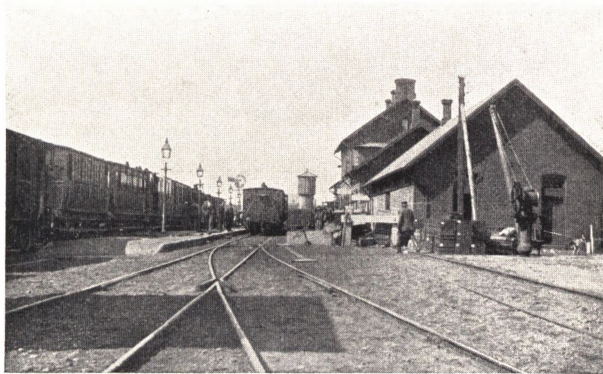
Strejftog i Omegnen.

For den Fremmede, der gæster Ringkøbing og ønsker at lære ogsaa Omegnen at kende, er Valget tilsyneladende ikke vanskeligt. Man nævner straks Havet ved Søndervig. Ja, saa kan der jo ogsaa gøres en Sejltur paa Aaen op til Sommerlyst.

Havet og Aaen er fortræffelige Udflugtssteder. Der findes i Danmark ikke fladere Egn at se ud over end den omkring Von Aa — et besynderligt fjærnt Perspektiv — og Aaen selv er med sine mandshøje Rørskove og sin brede, bugtede Strøm, der er Forbindelsesled mellem de to store Fjorde Ringkøbing og Stadil af den skønneste Virkning i Landskabet og hyggelig at færdes paa, saa stilfærdig hengemt, saa fredsommelig idyllisk. Og ejendommelig er Køreturen til Søndervig gennem Holmsland, den flade, frugtbare Ø med de velbyggede Gaarde og den oplyste Befolkning. Man forbavses over denne Frødighed saa nær ved Havets Sandregion. Øen burde ellers være berømt, thi der fødtes vore navnkundige Landsmænd, Docent N. J. Fjord og Arkitekt Martin Nyrop, Bygmesteren af Københavns ny Raadhus. Ved Søndervig er der et tiltalende Hotel lige ind mod Klitterne, og saa er der desuden et Par Strandfogder, som

tager venligt mod Tilrejsende. Udflugter fra Søndervig kan gøres mod Nord til Stadilø, hvor en mægtig Vindmotor arbejder paa en Del af Stadilfjordens Tørlægning, og mod Syd til det vildsomme Klitparti »Hvide Sande«. Overalt er Stranden storladen skøn, og Havbrændingen indbyder i godt Vejr til et styrkende Bad.

Men fra Ringkøbing kan der ogsaa aflægges Heden et Besøg. Og det er Synd, at Færdselen herop er saa yderst ringe. I denne skovfattige Egn burde man valfarte til den gamle stemningsfulde Naaletræsplantage »Femhøjsande«, som ligger i Be-

Skjern Banegaard.

gyndelsen af et stort Hedestrøg og har til Nabo og Genbo en saa egenartet Seværdighed som Schuberts Plantage. Denne sidste, der nu er henimod 50 Tdr. Land stor, begyndte Ejeren at plante allerede i 1880. Nu er Schubert 64 Aar og overvejer, hvorledes han bedst skal sikre Efterverdenen det glædelige Udbytte af hans Drøm og Slid i Heden gennem de mange Aar. Man maa ønske ham en værdig og forstaaende Arvtager til det dejlige Anlæg, han her i dette Øde har fremtryllet saa ganske efter egen Fantasi, ved egne Midler og for en stor Part ved eget personligt Arbejde.

Vil man lære mere Hedenatur at kende, kan man over Rørgind Kro tage til det vidunderligt smukt beliggende gamle Herresæde Brejninggaard — en sand Oase i Hedeørkenen. Eller man kan over Brejning Kro tage til den af afdøde Justitsraad

C. C. Hejberg anlagte prægtige Løvstrup Plantage og derfra lægge Vejen op over de fra Taterlivet saa minderige Dejbjærg og Kvembjærg Bakker, hvor en Dalgas-Sten mælder om Nutidskampen for Hedens Kultivering. Her er der dog endnu levnet alvorsmørke Hededrag af stor Skønhed, og en vidtstrakt Udsigt har man ud over Skjernaadeltaet og Ringkøbing Fjords sydligste Del.

Selve Skjern-Egnen er i høj Grad seværdig. Intet Steds i Landet har man saa omfattende Engstrøg som her. Man skal kom-

Skjern Hovedgade.

me her under Høslet og tilbringe en Dagstid med Høstfolkene under aaben Himmel. Helst skulde man gaa dette Marskland igennem helt ud til Fjorden, til Lønborg, til Bork og til de mærkelige lave Slikdannelser, der kaldes Tipperne og hvorfra Klitboerne faar deres Hø. Her rører sig et ejendommeligt Liv.

Ogsaa sent paa Efteraaret, naar Vandet stiger over Engene og danner som én stor Sø, eller om Vinteren, naar de tilfrosne Vande henleder Tanken paa Tundraerne, er det besynderligt at færdes, om det saa bare er med Toget, gennem Skjernaens Englodder.

Fra Tarm kan man over Nørre Nebel nemt komme til Nymindegab og her faa Indtryk af Havets og Fjordens, Sandflugtens og Materialvandringens indbyrdes Kamp. Det sært indsnævrede, næsten aa-lignende Udløb strider sig møjsommeligt frem omkring opgruede Holme og med Sandbjærgene paa begge Si-

der. Talrige Ringkøbingensere, som dog rejser en Del, har aldrig været ved Nymindégab, en af Vestjyllands forunderligste Egne! De burde gøre Fællesture baade dertil og til Sluserne ved Thorsminde oppe ved Nissum Fjord. Et Besøg sidstnævnte Sted kunde udmærket godt forenes med en Visit paa den gamle interessante Herregaard Nørre Vosborg, naar man i

Skjern Kirke.

Fællesskab gjorde et Par Dages Udflugt fra Ulfborg. Og lønnet med et nyt og rigere Syn paa sin egen Egn vilde man vende hjem fra en saadan Tur.

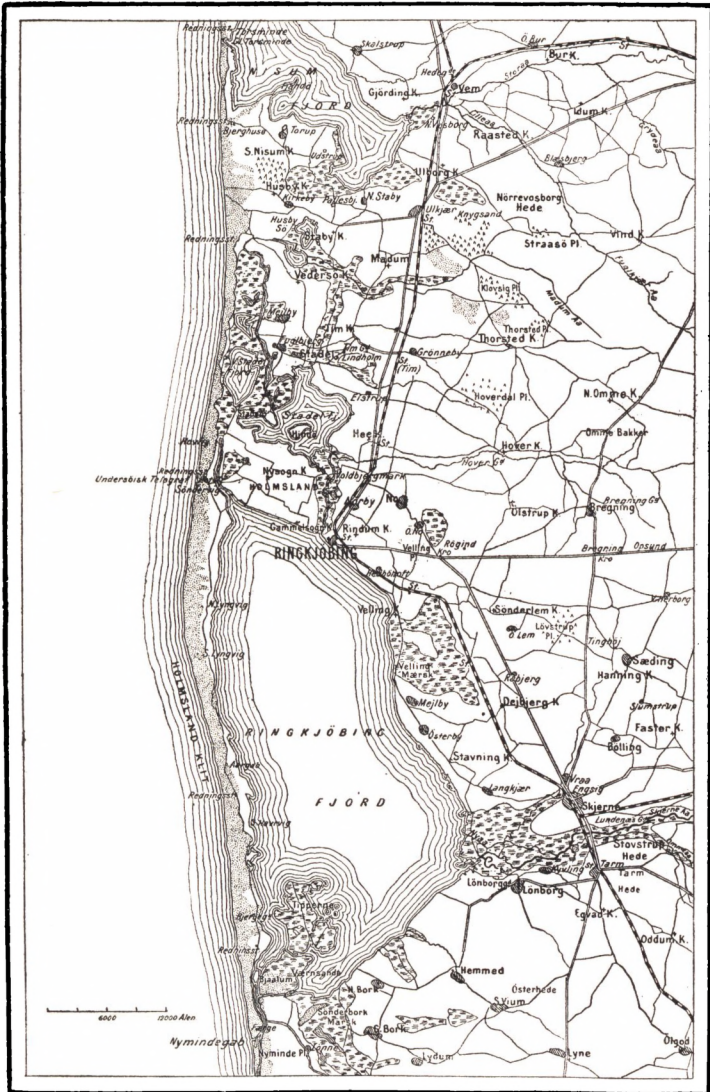
Noget ganske mærkeligt, som ogsaa kun de færreste beser, er Strøget fra Tim til Ulfborg øst for Banelinjen, der, hvor man kan øjne de hvide Indre-Sande ligge lysende mellem Lyngpartierne, og hvor en Række aldeles dejlige Plantager — Hovverdalen, Thorsted, Klovsig, Ulfborg og Straasø — gør livfuldt i en ellers usædvanlig øde Egn. I Sandene er der fuldkommen klitagtigt, Hjelmene gror her, og Vinden leger med Sandskor-

nene. I det hele Herred er der ikke ensommere Sted, men bag ved Ødet risler den lille Aa, som gør Skel ind til Nabojurisdiktionen og som kalder grønne Engstrimler frem langs sin Vej mellem høje Brinker. En Søndagsudflugt fra Ulfborg hertil er meget at anbefale.

Om *Ulfborg* selv og om Skjern og Tarm er der ikke meget betegnende at sige, naar man skal fatte sig i Korthed. Stationsbyer i Opkomst har altid noget spredt og uselskabeligt over sig; først naar Husene slutter sammen, kommer der Hygge og Ynde. Aligevel kan der naturligvis leves hyggeligt paa saadanne Pladser. Ulfborg, der er kendt viden om for sit store brogede Efteraarsmarked, er forholdsvis ungsom Stationsby, men vokser sig tættere og større for hvert Aar og stræber flinkt fremad. Her er Læge, Dyrlæge, Apotek, Hotel og Handlende af enhver Art. Oplandet er stort, og særlig Egnen vesterud er god. Ulfborg Sogn har en særdeles kvik Befolkning, meget politisk er den, gamle Bergianere er Størsteparten og som Helhed vel oplyste. Stationsbyens Beboere har altsaa forsaavidt et tilfredsstillende Nabo-skab og gør ogsaa selv et friskt og driftigt Indtryk.

Tarm har et ældre Præg end de fleste nærliggende Stationsbyer. Her har tidligt været samlet Bebyggelse, stort Opland er der baade til Øst og Vest, og venlig gammeldags forekommer den lille By, selv nu, da enkelte nye Huse, som for Eksempel det kønne Apotek, rejser sig som en ny Tids manende Forvarsler. Handelen gaar jævnt og uden Pral, naturligvis trykket af den altfor nære fremadstormende Skjern By.

Thi Skjern har sikkert en Fremtid. Byen er større i Folke-tal end nogen anden af Vestkystens Stationsbyer. En lykkelig Skæbne, der lod Herningbanen støde til Vestkystlinjen ved Skjern gav Pladsen gode Chancer, som hurtigt blev udnyttede. Det er raske Folk, de Skjernboer. Dygtige Handelsfolk er der iblandt dem, de bygger baade flotte Hjem og kostbare Fabrikker. For nylig har de faaet et Hotel, Grøndlunds, saa smukt og moderne, at det kunde ligge i en hvilken som helst større dansk Provinsby og gøre god Fyldest. Der er Penge mellem Hænderne paa Skjernboerne, og de er ligesaalidt bange for at vove dem i Bedriften som de ængstes for lejlighedsvis et sætte til af dem i personligt Forbrug. En stærk religiøs Bevægelse brydes forøvrigt i Skjern med den verdslige Handelsaand.

Kort over Ringkøbing og Omegn.

I en Aarrække har Byen været en af Indremissionens stærkeste Borge. Langt ud over Landet har der gaaet Gny af Kampene her. Byen har til Tider været delt i to skarpt afsondrede Lejre, der bekrigede hinanden. Store Missionsmøder, alarmerende Ligtaler, Avisfejder og Injurieprocesser har markeret Slagets Gang. Ja, *Liv* har der været, og, saa vist som aandelig Kamp skærper Intelligenen og vækker Samvittigheden, er der ingen Grund til at klage over Livet i Skjern. Tværtimod. I denne aandelige Kamp har Skjern haft en Impuls mere til Udvikling ogsaa i materiel Retning.

Til hosstaaende Portrætter af nogle faa af de kendte Mænd i Skjern slutter sig nedenstaaende korte Biografier, byggede paa skriftlige Oplysninger fra hver især af de Portrætterede.

Portrætter og Biografier.

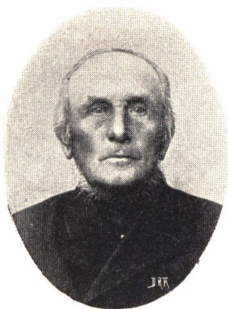
Købmand Chr. Hansen, en værdig Repræsentant for den ældre Handelsstand i Skjern, er født 1821, kom 1853 til Skjern, begyndte Aaret efter den Købmandsforretning, som han med Dygtighed drev, til han for et Par Aar siden trak sig tilbage. Har i 3 Aar været Sogneraadsformand. Han er Medindehaver af Skjern Aktie-Tømmerhandel.

Skomager P. E. Outzen er født 1821 og den ældste Haandværksmester i Skjern. Til Skjern kom han 1848, boede først til Leje hos en Gaardmand men byggede i 1852 sit eget Hus — det første i Skjern By. Siden 1863 har han været Retsvidne. En hæderlig og brav Karakter.

Stationsforstander Willadsen er født 1854. Var efter sin Konfirmation Kontorist først et Aar paa Odense Borgmesterkontor, derefter fire Aar paa Fyens Stifts Adressekontor. Efter at Militærtjenesten var overstaaet, blev han Assistent paa Prøve ved Hjørring Station 1. Januar 1875, forfremmedes det følgende Aar til fast Assistent, gjorde derefter Tjeneste paa følgende Stationer: Hjørring, Aalborg, Nyborg og Odense. Blev 1. Januar 1891 Stationsforstander i Skjern — en Stilling, hvori han har gjort sig i sjælden Grad afholdt ved sin tjenstvillige og samvittighedsfulde Optræden.

Sagfører Kiær er født 1841 i Ribe, blev exam. juris 1862 og gik — efter at han i 1865 havde været paa Reserveofficerskolen — med i 64-Krigen. Fra 1865—70 var han Fuldmægtig paa Herredskontoret i Skjern, og fra 1870 har han drevet Sagførerforretning, hvortil fra 1883 er knyttet Udsalg af Stempelpapir. Har flere Aar været Sogneraadsformand, er Medstifter af og Formand og Kasserer for Skjern Sparekasse. En dygtig og afholdt Mand.

Pastor Moe (Otto Fritz) er født 1846, Student fra Ribe 1866, tog Embedseksamen 1874, Kapellan ved Svendborg 1875, Præst i Æreskøbing 1879 og i Skjern fra 1885. Er Broder til Pastor Moe, Skanderup, og som denne energisk Forkæmper af Indremissions Kristendomsopfattelse, begavet Prædikant og nidkær Sjælesørger.

Købmand Chr. Hansen.

Skomager P. E. Outzen.

Stationsforstander Willadsen.

Sagfører Kiær.

Pastor Moe.

Købmand Hans Bank.

Hotelejer Grønlund.

Købmand Hans Bank er en af den yngre Handelstands første Mænd. Han er født 1854, kom til Skjern 1878, købte Aaret efter den Forretning, han endnu besidder, og som han har drevet betydeligt op. Han er tillige Medindehaver af Korn- og Foderstofforretningen *P. Christensen & Co.*

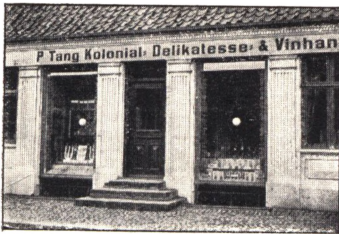
Hotelejer Grønlund er født 1859, kom til Skjern for en Snes Aar siden som Bagersvend, arbejdede sig hurtigt frem, har bygget en stor Del Ejendomme, af hvilke den sidste og største er Hotellet, som han selv leder med paaskønselsværdig Dygtighed.

Ringkøbing Byvaaben.

Fotografierne fra Ringkøbing skyldes *Andreas Beiter* og
Gundelach-Hansen.

Annoncerne ved *Th. Jessen.*

P. TANG^S
Mineralvandfabrik.
 Telefon 37.
Ringkøbing.

Udsøgte styrkende Vine.
Chokolade af eget Fabrikat.
Vellugtende franske Es-
sentser.
Velanbefalet Kreatur-
vadsk.
Sarepta-Sennep.
Forbindstoffer.
Hele og dampstødte
Krydderier.
Frugtsaft.
Syrer til teknisk Brug.
Mineralvande.
Ekstrafin Congothe.
Maltbrystsukker.

H. L. Heiberg,
 Apotheke,
Ringkøbing.

Crome & Goldschmidt's

Fabrikkers

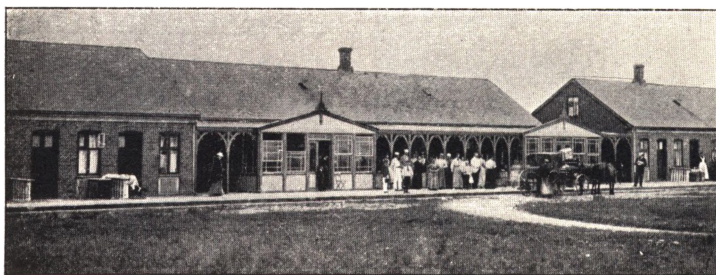
OPLAG OG UDSALG.

(Ved Chr. Christensen.)

RINGKØBING.

Største Lager af alle kurante
Manufakturvarer.

Søndervig Badehotel (C. Gravesen). Pension à 4 Kr. pr. Dag.

Lingeri=
og
Manufaktur=
handel.

**Nygade,
Ringkøbing.**

Lingeri=
og
Manufaktur=
handel.

**Nygade,
Ringkøbing.**

(Filial i Tarm.) **VALDEMAR JACOBSEN** (Filial i Tarm.)

H. Schjønning

(Sperlings Eft.)

· Etableret 1885 ·

Vinforretning
en gros.

Hotel Ringkjøbing.

H. Schjønning

(Sperlings Eft.)

· Etableret 1885 ·

Hotel Ringkjøbing.

Iste Klasses
Hotel.

Jørgen H. Nielsen.

Manufaktur-

Forretning.

Ringkøbing.

G. Berthelsen's

Fiskeeksport-
Forretning

samt

Lager af Fiskeredskaber

Mathias Klokker.

BAGERI,
MODE- OG
MANUFATUR-
FORRETNING

Vin-, Urtekram- og Delika-
tessehandel.

J. C. BROE

Nygade,

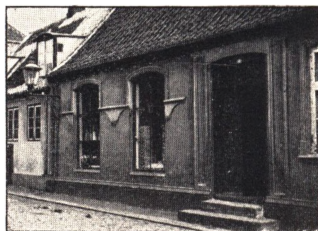
Ringkøbing.

Søren Mikkelsen.

Kolonial-,
Produkt- og Melhandel.

*Største Lager af Margarine fra Otto Mønsted
og H. Steensen.*

L. C. Andersen.

Uhr- og Instrumentmager
samt

Guldsmedeforretning

Komplet Lager af Brilller og Pincenez.

Forlovelsesringe.

C. TRABERG'S

Skræder- og
Ekviperings-Forretning.

Nygade.

Ringkøbing.

*Absolut
1ste Klasses Skrædderi
udgaar fra
mit Etablissement.
Det største
Lager i alle færdige
Herreklæder
findes i min Forretning.*

Etableret 1886.

Isenkram.

Køkken-Udstyr.

—
Glas og Porcellæn.

—
S. Sørensen.

SAGFØRER

L. H. KJÆR

SKJERN

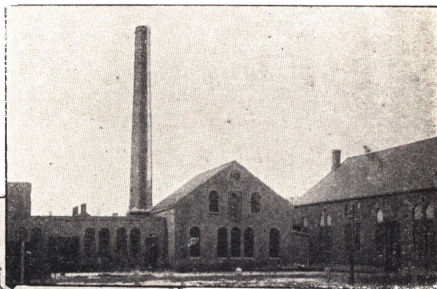
— ETABLERET 1870 —

Joh. P. Andrésen & Co.

Ringkøbing.

Fabrik for Stue- og Kirke-
Orgeler

Danmarks største Fabrik
i denne Branche.

Anerkendt 1ste Klasses
Fabrikata.

Prisbelønnet og anbefalet
af Musikautoriteterne og
mange hundrede Købere.

Forlang illustr. Prisliste.

J. B. Mølgaards

kgl. privilegerede
**Damp-Tobaks- og Cigar-
Fabrik i**

Ringkøbing
anbefaler de ærede
Forbrugere sit

1. Kl. Fabrikata som faas overalt i Jylland, paa Landet og i Byerne. Fabriken er grundlagt 1830. Udvidet og delvis ombygget 1881 samt fuldstændig ombygget og monteret med de bedste og nyeste Maskiner i 1899. *Fabriken beskæftiger ialt 85 Personer.* Fabrikens Specialitet: **J. B. Mølgaards Kardusskraa Nr. 4**, aarlig Omsætning i dette Mærke ca. 125.000 Pund.

F. C. C. Dyekjær,

Fiske-Import=

Eksport=

forretning

en gros & en detail.

Telefon Nr. 7.

Ringkøbing.

J. P. NIELSENS FABRIKER

RINGKØBING

anbefaler:

**CHIKORIE OG KAFFE-SURROGATER, PAKFARVER TIL
HJEMMEFARVNING, MAL TSAFT TIL ØLBRYGNING**

*Bemærk: Naar min forædlede Chikorie eller Reformkaffe-Tilsvetning bruges,
varmes den lavede Kaffe op uden at blive bitter.*

Christian Falkenberg.

Isenkram-, Glas-, Porcellæn-
og Udstyrsforretning.
Ulfborg Station.

J. HANSEN
&
K. ANDREASEN
Ulfborg St.

Dampsnedkeri, Sav- og
Høvlværk.

Al Slags Møbel- og Bygningsarbejde
udføres.

H. J. Aastrup.
Ulfborg.

Specialitet:

Sorte og kulørte Høle-
Tøser.

S. Svarrer

Ulfborg St.

Stort Lager af

**Tømmer,
Bræder m. m.**

Stort Lager af

Støbegods

fra

C. M. Hess, Vejle.

S. Svarrer.

Ulfborg St.

Jens Petersen.

Skjern Mølle.

Telefon 21.

Korn-, Mel-
og
Foderstofforretning
en gros & en detail.

Hans Bank.

Skjern.

Stort Lager af
Bygnings-Artikler, Støbe-
gods og
Landbrugs-Maskiner.

Telefon Nr. 1.

Chr. Niensens Udsalg.
J. N. STENDEVAD
SKJERN

*Mode- og Manufaktur-
Handel.*

TELEFON Nr. 11.

S. Christensen.

Skjern.

Mode- og Manufaktur-
Forretning.

Den
bedste
Kaffe
faaes i

KAFFE

Skjern Materialhandel.

E. HANSEN,

Telefon 24.

L. Holm.

— SKJERN. —

Lænkram-, Glas- og

Porcellæn.

Chr. Gade-Hansen

SKJERN.

*Kolonial-, Delikatesse- og
Produktthandel.*

*Dépôt af TEILMANN's Vine.
Telefon 6.*

Stort Udvalg af kurante danske Manufaktur=

Varer.

Vald. Hansen.

*Ene-Udsalg fra
Crome & Goldschmidts Fabriker.*

SKJERN

JÆRNSTØBERI

OG

MASKINFABRIK

*Landbrugsmaskiner.
Støbegods.*

BRØDRENE HOLBEK.

J. Kristensen.
*Bog-, Papir-, Galanteri- samt
Guldsmede-Forretning.*
— **SKJERN.** —
♣ ♣ ♣

SKJERN AKTIE-TØMMERHANDEL

Stort Lager af alle Bygnings-Artikler.

Telegram-Adresse: Tømmerhandelen.

Telefon Nr. 20.

SKJERN Dampsnedkeri

♣
Petersen & Jørgensen.

♣
*Alt Bygningsarbejde
udføres.*

★ GRØNLUNDS HOTEL, SKJERN. ★

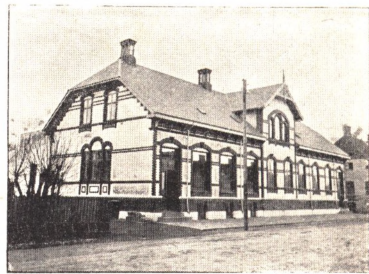
GODE VÆRELSE

CENTRAL-VARME

★ GRØNLUNDS HOTEL, SKJERN. ★

Apotheket
i Tarm.
—
J. ANDERSEN.
★

Chr. Nielsens
Manufaktur=
Forretning.
— TARM. —
★